

Från opinion till deliberation

Marina Lindell

Från opinion till deliberation

Marina Lindell

Vasa 2008

Tankesmedjan Lokus

Vad är tankesmedjan Lokus?

- Lokus fokuserar på det svenska i Finland
- Lokus ser stort på det lilla:
människan, sammanhanget, demokratin
- Lokus är en inkluderande mötesplats
- Lokus skissar önskade framtider

What is think tank Lokus?

- Focus on the Swedish element in Finland
- Lokus thinks big about the small;
Human being, context, democracy
- Lokus is an including meeting place
- Lokus creates scenarios

Kontaktuppgifter

Tankesmedjan Lokus
c/o SFV
PB 198
00121 Helsingfors

www.lokus.fi

Rapporten kan beställas från:

Svenska studieccentralen
Österbottens regionkansli
Rådhusgatan 21 C
65100 Vasa
tfn 06-3204 150
e-post: peter.backa@ssc.fi

www.ssc.fi

Rapporten kan också laddas ner från www.lokus.fi

ISBN: 978-951-9087-79-5

Handledare: Kimmo Grönlund, Åbo Akademi

Bilder: Anne Nisula, Kimmo Grönlund och Kaisa Herne. Pämbilder fotograferat av Anne Nisula.

Layout: Kenneth Rönnkrans

Tryckeri: Oy Fram Ab, Vasa 2008

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord: Från opinion till deliberation	4
1. Inledning	5
2. Deliberativ demokrati	8
3. Analys av deliberativa medborgarforum	25
3.1 Medborgardiskussion	25
3.2 Europeiska medborgarråd.....	28
3.3 Deliberativa opinionsundersökningar	33
3.3.1 Deliberationens Dag	35
3.4 Medborgarjuryn.....	37
3.5 Konsensuskonferenser.....	40
3.6 Komparativ analys av de beskrivna deliberativa mini-demos.....	43
4. Policyrekommendationer för ett lokalt medborgarråd	46
4.1 Fria bildningens roll	52
5. Konklusioner	54
Källor	56

FÖRORD: FRÅN OPINION TILL DELIBERATION

Opinionsmätningar av alla de slag har blivit legio i samhällsdebatten, ja snart sagt i hela politikens utformning. Och det låter ju som ett piggt inslag i demokratin: om man vill veta senaste nytt om t.ex. politikens eller partiernas förtroende, gör man en snabbgallup på gatan eller via webben.

I den norska makt- och demokratiutredningen (NOU 2003:19) kallade man fenomenet för barometerdemokrati. I sina mest vulgära varianter kan detta fenomen drivas hur långt som helst, och tydligen med rätt höga röstetal. Arthur Danielsen beskriver i sin artikel i DEMOS-antologin¹ om ”Pizzavalet” 2004 i Norge, då över 200.000 norrmän röstade fram sin favoritfyllning på pizzan. Antalet röster var större än Kristelig Folkeparti fick i Stortingsvalet året därefter...

Marknadspopulism och medialisering ser ut att bli bestående styrmekanismer för den känsliga folkopinionen. Utmaningen blir då att finna metoder och mekanismer som går djupare, bortom opinionerna. Här erbjuder deliberativ demokrati-teori ett alternativ som utgår från att medborgarna nog är mer upplysta än enbart som objekt för konsument- och mediekampanjer.

Marina Lindell har under de senaste åren jobbat med deliberativa medborgarråd inom ramen för sin tjänst som koordinator för Metodcentret (MC). MC har deltagit bl.a. i arrangemangen av European Citizen’s Consultations (ECC), där närmare 1.800 medborgare inom alla EU-27-länder för första gången kommit till tals i en nästan simultan deliberation om Unionens mest brännande framtidsfrågor – miljön, välfärden och invandringen.

I föreliggande handbok finns en förtjänstfull beskrivning över möjligheterna med deliberativa medborgarråd. Här finns också en ambition att applicera metoden på lokal nivå – en nog så viktig ingrediens bl.a. i den finländska diskussionen om närdemokratis framtid.

Naturligtvis skall vi vara medvetna om deliberationers fallgropar. De vanligaste kritiska kommentarerna brukar handla om hur deliberationer beaktar demokratisk legitimitet (är resultaten helt legitima?), maktförhållanden (viktigare VEM som säger än VAD som sägs) och deltagarnas kognitiva utgångspunkter (vet vi tillräckligt i denna fråga?).

Med egen erfarenhet av deliberationer, både i teori och praktik, kan jag säga att legitimitetsproblematiken är den mest utmanande aspekten i medborgarråd och liknande konsultativa processer. Samtidigt skall man inte polarisera den legitima, representativa demokratin mot diverse deltagande demokratimetoder som nu vinner terräng. Båda behövs i den nya tidens demokratifostran. Med en pizzametafor: om partierna är pizzadegen, valen och röstningsprocedurerna är fyllningen – så är deliberationer den ack så nödvändiga kryddan!

Björn Wallén,
*rektor Svenska studiecetralen,
ordf. tankesmedjan Lokus*

---

¹ Arthur Danielsen: Vårt vanskelige demokrati. I John Steen Johansen (red): DEMOS. En antologi om magt, demokrati og aktivt medborgerskab i Norden. NVL och DEMOS 2007.

1. INLEDNING

Deliberativa demokratimodeller har dominerat den akademiska demokratidiskussionen de senaste åren. Parallellt med den teoretiska debatten har problem kring svårigheterna att uppnå det deliberativa idealet tacklats på en praktisk nivå. En mängd olika deliberativa medborgarforum, även kallade deliberativa minidemos eller mini-publics, har utvecklats och testats i olika delar av världen.² Deliberativa minidemos inkluderar bl.a. medborgarjuryn, europeiska medborgarråd, medborgardiskussioner, konsensuskonferenser och deliberativa opinionsundersökningar.

Prövandet av deliberativa demokratiteorier i praktiken har ökat avsevärt under de senaste åren. I Danmark, USA, Tyskland och England har deliberativa minidemos använts i olika sammanhang och på olika samhällsnivåer sedan 1970-talet. I Finland har minidemos testats i begränsad omfattning och fenomenet är än så länge relativt oprövat. En del försök har dock gjorts. År 2006 genomförde Åbo Akademi en medborgardiskussion kring temat ett sjätte kärnkraftverk. Våren 2007 deltog 30 slumpmässigt utvalda finländare i ett europeiskt medborgarråd, kallat European Citizens' Consultations (ECC), där Europas och EU:s framtid diskuterades. Hösten 2007 gjordes den första EU-täckande deliberativa opinionsundersökningen (Deliberative Poll) kring "Tomorrows Europe", i vilken Finland också deltog.

Fler minidemos är på gång i Finland. I början av år 2008 kommer en medborgardiskussion att hållas online. Temat är ett sjätte kärnkraftverk och syftet är att sedan jämföra face-to-face deliberationen med deliberationen online. På europeisk nivå diskuteras även en ny omgång av

europeiska medborgarråd, ECC II. Studieförbunden Svenska studiecentralen och Sivistysliitto Kansalaisfoorumi (som båda var med och genomförde ECC i Finland) planerar ett projekt kring lokala europeiska medborgarråd i Finland och Bulgarien.

Deliberativ demokrati och deliberativa minidemos är inget nytt fenomen. Redan i antikens Aten fanns medborgarjuryn och lagstiftande kommittéer som då bestod av ca 500 personer valda genom lottning. Även Rådet och över 700 andra poster tillsattes genom slumpmässigt urval. Atenarnas vision om den ideala demokratin var att folket, endera direkt eller genom sina representanter, träffades för att lyssna till konkurrerande argument och diskutera frågor i syfte att förbereda det kollektiva beslutsfattandet. Utan denna överläggning ansågs väljarna vara dåligt förberedda på att göra sitt beslut, dvs. rösta. Atenarna utvecklade metoder för att uppnå denna vision. Detta ideal förutsätter en social kontext, som motiverar medborgarna att fästa uppmärksamheten på och deliberera om aktuella frågor. Problemet är att denna sociala kontext, lätt att förverkliga i en liten grupp, är svårt att uppnå i en stor nation.³

Aristoteles tvivlade att en demokrati kunde överleva om dess medborgare inte kunde höra varandras röster i en gemensam samling. När vi idag pratar om demokrati förväntar vi oss inte att vanliga medborgare skall rådpläga och överlägga innan de ger över ansvaret till valda representanter. Utmaningen är att skapa en ny social kontext där medborgare kan engageras i meningsfull dialog och där de kan få lära sig mera om olika alternativ och politiska valmöjligheter innan de konfronterar den politiska eliten.⁴

² Grönlund, Setälä, Herne 2007

³ Fishkin 1995: 19-21

⁴ Ackerman & Fishkin 2004:149-150, 171

Filmen *Magic Town* handlar om Grandview, en småstad som de facto är en minispegelbild av USA. Staden utgör det perfekta statistiska urvalet och medborgarnas åsikter här stämmer exakt med de nationella Gallup-undersökningarna. Staden blir så småningom känd som ”den allmänna opinionens stad”. Stadens invånare blir självmedvetna och känner ett visst ansvar för sina åsikter eftersom de vet att hela landet kommer att lyssna på dem. Frågorna som ställs i Gallup-undersökningarna är viktiga och invånarna börjar så småningom gemensamt skaffa sig information och fakta innan de bildar sig en åsikt. Inom kort börjar stadens åsikter skilja sig från de nationella undersökningarna. När 79 % av invånarna i Grandview uppger sig vara villiga att rösta på en kvinna till USA:s nästa president blir det nationell uppståndelse. Den lilla staden blir utskrattad och utsatt för nationellt åtlöje. Men frågan är vems åsikter som är mer värda att lyssna till? Den vanliga Gallup-undersökningen där svaret följer direkt på frågan (utan reflektion eller information) eller Grandview invånarnas, som efter att ha trott att deras åsikt skulle ha en inverkan, hade granskat fördomar, skaffat sig information och tagit del av båda sidors argument. Grandviews allmänna opinion är vad ett mikrokosmos av USA tycker om en fråga efter att de haft möjlighet att bättre fokusera på den, att diskutera, argumentera och undersöka förutfattade meningar. Kanske är detta vad hela landet skulle tycka om de haft möjlighet att sätta sig in i frågan i motsvarande grad.⁵

Vilka åsikter skulle vi medborgare ha om vi erbjöds möjlighet att tillsammans med andra ta del av konkurrerande argument, balanserad saklig information och sedan fick mötas i en dialog för att diskutera och argumentera? I ett samhälle där alla medborgare fick säga sitt i frågor som berör dem och det allmännas bästa kunde det atenska demokratiska idealet bli verklighet. Vad

skulle hända med samhället om vi alla tog vårt medborgarskap på allvar och verkligen tänkte igenom våra åsikter?

Avgränsning

Jag kommer att fokusera på själva deliberationen och diskutera olika deliberativa mini-demos särdrag och karakteristika. Vad kännetecknar en deliberation i teori och praktik?

Det har forskats en hel del i ämnet deliberativ demokrati under senare tid och jag presenterar en överblick över den aktuella forskningen och de olika teorierna. Jag kommer att diskutera olika teoretiska aspekter varefter jag identifierar ett antal normativa faktorer, utgående från vilka jag beskriver och analyserar en del av de modeller som prövats i praktiken. Jag kommer även att göra en jämförelse mellan de olika modellerna. Slutligen kommer jag att utarbeta policyrekommendationer för en modell på lokal nivå och reflektera kring den fria bildningens roll.

Experiment har genomförts i olika delar av världen och på olika samhällsnivåer och jag är tvungen att fokusera på några av modellerna. Jag har valt att fokusera på de experiment som gjorts i Finland, nämligen den nationella medborgardiskussionen, europeiska medborgarråd och deliberativa opinionsundersökningar. I diskussionen kring deliberativa opinionsundersökningar kommer jag även att diskutera Deliberationens Dag (deliberation day). För att få med möjligast breda urval kommer jag också att diskutera medborgarjuryn och konsensuskonferenser. Jag har valt ett brett angreppsområde framför att på djupet analysera en metod. Analys av olika modeller stöder bättre min ambition att ta fram policyrekommendationer för ett lokalt medborgarforum.

---

⁵ Fishkin 1995:1-3

Syfte och problemställning

Deliberativ demokrati antas öka det medborgerliga engagemanget i politiken, öka dialogen och minska avståndet mellan medborgarna och beslutsfattarna och därmed stärka demokratin. På lokal nivå kunde deliberativa medborgarforum inkludera många medborgare utan att det kräver stora administrativa och ekonomiska resurser. Syftet med detta arbete är att diskutera olika deliberativa modeller och utveckla policyrekommendationer för ett lokalt medborgarforum. Det centrala är själva deliberations processen och jag kommer att se på den genom följande frågeställningar

- Vilka faktorer är centrala i deliberativ demokratiteori?
- Skiljer sig olika deliberativa mini-demos från varandra? På vilket sätt?
- Hur kunde ett lokalt medborgarforum organiseras?
- Vilken roll kan den fria bildningen och medborgarsamhället ha i att utveckla deliberativa demokratimetoder? Kunde den fria bildningen initiera och genomföra en deliberation?

2. DELIBERATIV DEMOKRATI

I många länder har valdeltagandet sjunkit, likaså partimedlemskap och andra former av valdeltagande. Allmänheten har blivit allt mer skeptisk till politiker, politiska partier och politiska institutioner. Detta tyder på ett ökat missnöje med den representativa demokratins institutioner och processer. Samtidigt finns ett ökat krav på politiska reformer för att öka medborgarnas och intressegruppers deltagande i politiken och krav på att omforma det demokratiska beslutsfattandet. Allmänhetens intresse för politik har generellt ökat i industriländerna och vi ser nya former av deltagande såsom att skriva på petitioner, gå med i medborgargrupper och engagera sig i okonventionell politisk verksamhet. En förskjutning har skett från representativ demokrati (medborgarna väljer eliter som sedan delibererar och fattar beslut för resten) till direkt demokrati (medborgarna deltar i diskussioner och deliberationer varefter de fattar det slutliga beslutet). Medborgarna kräver öppenhet och ansvar från sina regeringar och de vill delta i utformningen av politiken som påverkar deras liv.⁶

Deliberativ demokratiteori har utvecklats som ett svar på de erkända svagheter i representativ demokrati. Deliberativ demokratiteori förespråkar utökade möjligheter för medborgardeltagande och betonar att det är både möjligt och önskvärt. Deliberativ demokrati intresserar sig för själva processen genom vilka politiska beslut görs och förespråkar politisk dialog och ömsesidig förståelse, där konflikter löses med hjälp av argument istället för med andra medel⁷.

Demokratiutredningen i Sverige konstaterade i sin rapport att demokrati förutsätter, bland annat, en upplyst förståelse. Medborgare måste ha möjlighet att skaffa sig insikter i politiska frågor, möjlighet att ta del i diskussioner som föregår beslutsfattandet och möjlighet att kontrollera att besluten tillämpas i enlighet med vad som bestämts i demokratisk ordning.⁸

Demokratin är i behov av offentliga arenor där opinioner kan bildas, debatteras och ifrågasättas. I en fri och öppen diskussion kan olika förslag prövas och mina egna intressen underordnas det allmännas bästa. Deliberation kan ses som en pågående process som äger rum bland eliterna och bland allmänheten, och mellan dessa. Deliberativ demokrati har många gånger kallats samtalsdemokrati, vilket visar på argumentationens och samtalets fundamentala betydelse för demokratin. Vad som sedan händer med förslagen och besluten analyseras dock inte närmare inom den deliberativa demokratiteorin.⁹

Deliberation kan definieras som en fri process där deltagarna engagerar sig i argumentation och diskussion som formar och slutligen förändrar deras preferenser¹⁰. Deliberation förväntas klargöra medborgarnas preferenser samt hjälpa dem att få information om andras preferenser och att ta andras behov och intressen i beaktande. På så sätt kan också ömsesidig respekt och ökad förståelse för andra främjas¹¹.

I en deliberativ process uppmuntras medborgarna att lyssna på varandra på ett öppet sätt, ställa frågor, se på frågan från olika perspektiv och

⁶ Dalton et al 2003:1-3, 9-10

⁷ Smith & Wales 2000:52-53

⁸ SOU 2000:1. 93

⁹ SOU 2000:1, 22-23

¹⁰ Andersen & Hansen 2007:539

¹¹ Papadopoulos & Warin 2007:456

formulera åsikter¹². Det är viktigt att alla deltagare känner sig inkluderade och att de också motiverar och förklarar sina åsikter¹³.

Demokratin fungerar dåligt när individer bildar åsikter och gör beslut isolerade från varandra, vilket ofta är fallet i den representativa demokratin. När individerna saknar möjligheten, stimulansen och nödvändigheten att testa, formulera, försvara och agera enligt sina beslut kommer de också att sakna empati för andra och får inte förmågan att formulera och stå för sina åsikter.¹⁴

Både Dahl (1989) och Dewey (1997) understryker tanken om att det är i samspel med andra, när vi kommunicerar med andra, som vi kan utveckla vår fulla mänskliga kapacitet och få en utvidgad och förändrad erfarenhet. Dewey betonar det sociala livets och det sociala samspelets betydelse för individuell och samhällelig utveckling och (ut)bildning som ett medel att fostra till demokrati¹⁵.

Dahl är inne på samma spår när han frågar sig hur en stad kan vara demokratisk om inte alla medborgare kan träffas ofta och tillsammans utöva sitt suveräna styre över stadens affärer. Vårt enorma *demos*¹⁶ passar illa för demokratin. Han efterlyser en process som skulle leda till ett mer upplyst demos som i sin tur skulle leda till bättre beslut. Medborgarna misstar sig ofta om medlen till de mål de eftersträvar och de väljer också mål som de skulle förkasta om de vore mer upplysta. Demokratins förespråkare har erkänt detta och betonat att vägen till ett

upplyst demos går via utbildning och offentlig diskussion¹⁷.

I verket ”Demokratin och dess antagonister” frågar sig Dahl hur vi i denna moderna och post-moderna värld kan förverkliga de möjligheter till politiskt deltagande som, åtminstone i teorin, en gång existerade i småskaliga demokratier?” Han argumenterar att vi måste söka nya former som ökar möjligheten att delta och utöva demokratisk kontroll, inte bara i mindre enheter utan också i större enheter. Som ett svar på detta för han en generell diskussion kring ”mini-demos”. Enligt Dahl består ett mini-demos av ca 1000 slumpmässigt utvalda deltagare med uppgiften att reflektera över en fråga och sedan offentliggöra sina val. Ett mini-demos kan bildas för varje viktig fråga på dagordningen och inrättas på alla nivåer – nationella, regionala och lokala. De skulle bistås av rådgivande specialister och av administrativ personal. Han anser att en sådan institution skulle fungera som ett komplement till de lagstiftande organen – inte ersätta dem. Den bedömning ett mini-demos gör i en fråga skulle representera demos bedömning. Sin auktoritet hämtar mini-demos bedömningar från demokratins legitimitet¹⁸.

Idag finns en växande oro för det allt större gapet mellan medborgarnas intentioner och de politiska beslut som görs i deras namn. Även om vårt politiska system med periodiska val gör att de folkvalda måste ta ständig hänsyn till sina väljare så har väljarna mycket lite inflytande på beslut som görs i deras namn under mandatperioden. Vissa grupper, t.ex. invandrare, etniska

---

¹² Guttman 2007:413, Barber 1984

¹³ Schneiderhan & Khan 2008:19-21

¹⁴ Smith & Wales 2000:54

¹⁵ Dahl 1989:29, Dewey 1997:39

¹⁶ Demos= i detta sammanhang inbegriper demos alla vuxna medlemmar som är villiga att följa sammanslutningens bindande beslut (Dahl 1989:188)

¹⁷ Dahl 1989;33,174

¹⁸ Dahl 1989:358, 521-522

minoriteter, kvinnor, tenderar att bli systematiskt exkluderade eller åsidosatta i det politiska beslutsfattandet. Politiken borde verka *med* och inte bara *för* sina medborgare. Beslutsfattande handlar inte bara om att klargöra preferenser utan också om själva processen inom vilken besluten fattas. När medborgarskapet görs till en passiv sak leder det till cyniska attityder om det allmännas bästa¹⁹.

Om vi vill ha kvar och fördjupa vårt demokratiska liv, måste vi ta framtiden i våra egna händer. Vi måste skapa institutioner som stöder och klarar av medborgarengagemang i en öppen politisk dialog.²⁰ Forskare förespråkar på flera håll olika former av deliberativ demokrati som komplement till den representativa demokratin (se t.ex. Fishkin 1995, Smith & Wales 2000, Andersen & Hansen 2007, Dryzek 2001).

Dryzek (2001) oroar sig för att deliberativa demokratiska institutioner som sammankopplats med staten systematiskt skulle undergrävas eller influeras av mäktiga aktörer (manipuleras och utnyttjas strategiskt). Han förespråkar att deliberation borde utvecklas i det offentliga rummet, oberoende av och i konfrontation med statsmakten. Civilsamhället är i nyckelposition speciellt när det gäller utvecklingen av demokratiskt medborgarskap. Gutmann & Thompson (1996) har en mer liberal syn på deliberativ demokrati och menar att deliberation skall äga rum inom de traditionella demokratiska institutionerna.²¹ Smith & Wales (2000) anser att det är viktigt att utveckla, analysera och undersöka innovativa deliberativa experiment. Det är endast genom att analysera olika experiment

som vi kan lära oss om den deliberativa teorins styrkor och svagheter. Därigenom får vi också värdefulla insikter om hur medborgare kan ges meningsfulla deliberativa möjligheter att inverka på beslutsprocessen²².

Deliberativa demokratins förespråkare ser mini-demos som ett instrument för demokratisk reform och förnyelse. Mini-demos ger oss en inblick i hur en upplyst allmän opinion kunde se ut. Huvudsyftet med en deliberation är ofta att formulera övervägda och genomtänkta åsikter i politiska frågor. Som ”sidoeffekt” ger deliberationen upphov till ett mer aktivt medborgarskap. Detta aktiva medborgarskap kan få långtgående positiva effekter samtidigt som det kan berika representativ demokrati mer allmänt. Deliberationen ger upphov till ett ökat förtroende för politiker och riksdag och det är erkänt att vissa typer av politiskt förtroende, såsom förtroende för parlament och politiker, ökar sannolikheten att rösta i val.²³ Om deliberativa mini-demos är för nära knutna till valkampanjer eller politiskt beslutsfattande kan de lätt förlora sin kritiska potential. Mini-demos syftar till att påverka de politiska processerna men genom att förbli oberoende till den politiska elitens agenda.²⁴

Två aspekter inom deliberativ demokrati betonas av de flesta forskare: politisk jämställdhet dvs. vem som deltar och den demokratiska dialogens natur, dvs. själva deliberationens kvalitet. Det centrala är att alla skall kunna göra sin röst hörd, att processen inte kan manipuleras och att den ömsesidiga förståelsen mellan medborgare främjas.²⁵ Smith & Wales (2000) tar i sin analys av medborgarjuryn också med aktivt

---

¹⁹ Smith & Wales 2000:51-52

²⁰ Ackerman & Fishkin 2002:130

²¹ Grönlund et al 2007, Smith & Wales 2000:54-55

²² Smith & Wales 2000:61-62

²³ Grönlund et al 2007:2-3,14

²⁴ Brown 2006:210

²⁵ Smith 2005:39, Smith & Wales 2000:53-54

medborgarskap, dvs. deliberationens resultat och effekter. Andersen & Hansen (2007) tar därutöver med deliberationens offentlighet och ansvar (publicity and accountability).

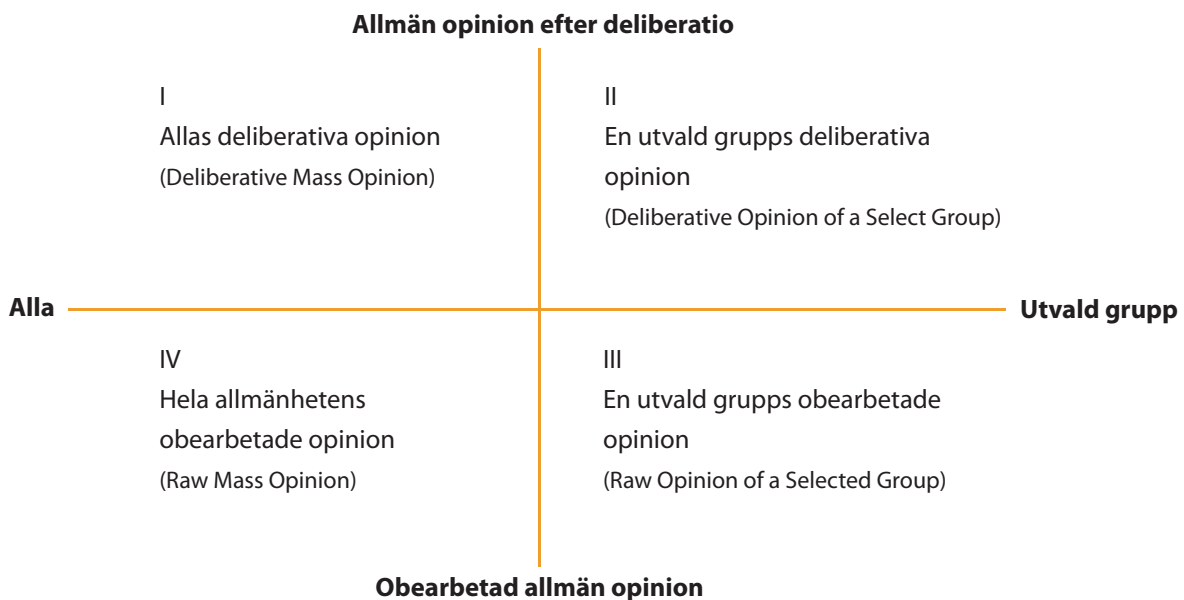
Björn Wallén (2006) gör ett nedslag i nordiska utredningar och erfarenheter och nämner fyra kriterier för deltagande.

1. Sker deltagandet före eller efter det politiska beslutet, dvs. försöker deltagandet påverka beslutet, själva processen hur beslutet genomförs, eller behandlingen efteråt?
2. Sker deltagandet innanför de institutionella ramarna, eller är det situationsbestämt?
3. Är deltagandet kollektivt eller individuellt?
4. Om deltagandet är individuellt, är också målet individuellt eller bredare, kollektivt?²⁶

Det finns en skillnad mellan deltagande och deliberation. Deltagande innebär att en stor del av befolkningen är engagerad i processen. Deliberation innebär att möjlighet ges till att

grundligt diskutera och överlägga kring konkurrerande argument i små grupper i diskussioner ansikte mot ansikte.²⁷

Ackerman & Fishkin (2004)²⁸ identifierar och analyserar fyra demokratiska möjligheter. De utgår ifrån att varje demokratisk institution i grunden bör fråga sig ”vem deltar” och ”vad för sorts opinion strävar man efter”. *Vem* kan vara vem som helst, alla medborgare eller en utvald grupp. Den utvalda gruppen kan vara vald genom omröstning, utsedd av någon, vald genom lottnings eller av tradition. *Vad* kan vara obearbetade åsikter eller åsikter som är ett resultat av en deliberation. De definierar vissa minimikrav som de anser att en deliberation bör innehålla: reflektion kring konkurrerande argument, möjlighet för deltagarna att uttrycka sin åsikt i den aktuella frågan och tillgång till tillräcklig information för att kunna gå in i en dialog. Den allmänna opinionen som vi i vanliga fall möter den tolkar de som obearbetad (eng. raw).

Bilden återfinns i Ackerman & Fishkins bok *Deliberation Day* (2004:198)

²⁶ Wallén 2006

²⁷ Fishkin 1995:34

²⁸ Ackerman & Fishkin 2004:198-205

I ruta I beskrivs en situation där alla medborgare får möjlighet att utveckla sina åsikter genom att delta i en deliberation. Här återfinns idag endast Ackerman & Fishkins tankeexperiment om ”Deliberationens Dag” (Deliberation Day) som jag kommer att beskriva närmare i kapitel 3.

I ruta II har vi en situation där en utvald grupp delibererar för resten av befolkningen. Hit hör riksdag, nämnder etc. men även olika deliberativa mini-demos.

Ruta III beskriver opinionsriktad massdemokrati. Hit hör bl.a. traditionella opinionsundersökningar. Här återfinns mycket av de politiska realiteterna idag. I det representativa demokratiska systemet väljer medborgarna politiker som sedan delibererar och fattar beslut för hela nationen²⁹. Medborgarna står utanför denna process och tillfrågas under mandatperioden bl.a. genom opinionsundersökningar.

Ruta IV beskriver den folkomröstande (plebiscitary) demokratin. Här återfinns mycket av metoderna för direkt demokrati såsom folkomröstningar, primärval och andra typer av direkt medborgarkonsultering.

Idag går trenden från ruta II till ruta IV. Vi ger mer makt till folket men utan att uppmuntra dem att reflektera och skaffa sig information om frågorna de beslutar om. Medborgarna skall ofta höras i frågor som berör dem men de får sällan tillräckligt med information om vad de beslutar om. Det blir ytliga beslut och medborgarna är dåligt insatta i de olika konsekvenserna av besluten. I detta fall är situationen i ruta II bättre än situationen i ruta IV. Vi har inte lyckats skapa någon metod att förflytta oss norrut i diagrammet (mot deliberation) utan att samtidigt gå österut (mot att avgränsa deltagandet). Vi har inte heller lyckats röra oss västerut i diagrammet (mot massdeltagande) utan att minska deliberationen. Detta benämns som ett

trilemma – ett dilemma med tre hörn som berör tre underliggande demokratiska spänningar: deliberation, massdeltagande och politisk jämställdhet. Som ett svar på detta har de utvecklat idén om ”Deliberationens Dag”. Deras analys rör sig i huvudsak på en nationell nivå men de nämner medborgarjuryn som en välfungerande metod på lokal nivå. En deliberativ mini-demos som kan arrangeras vid flera tillfällen med olika grupper, och därigenom nå många, har många fördelar. Detta återkommer jag också till i kapitel 3.

Vår representativa demokrati bygger på att de folkvalda skall kunna deliberera och bestämma för oss andra. Men de politiskt marginaliserade saknar ofta en röst och har svårt att göra sig hörda i det politiska beslutsfattandet. När politik utövas för och inte med en politiskt marginaliserad grupp är det osannolikt att gruppens behov blir tillgodosedda. Den politiska aktiviteten i dagens samhälle handlar om mera än att rösta i val. Det finns intressegrupper och föreningar som för olika grupper talan. Men denna pluralism undermineras av den sociala och ekonomiska obalansen som finns i samhället och en del grupper förblir marginaliserade.³⁰

Barber (1984) myntar begreppet stark demokrati. Enligt honom är demokratin stark om varje medborgare någon gång på något sätt kan delta i utformningen av politiken, kan påverka agendan och delta i beslutsfattandet. Barber beskriver ingående i sin bok ”Strong democracy” om hur den starka demokratin kunde utformas i praktiken.³¹

²⁹ Dalton et al 2003:9-10

³⁰ Smith & Wales 2000:51

³¹ Barber 1984:266-267

Deliberativa mini-demos

Trots en del skillnader så betonar alla deliberativa demokratiteorier samma ideal, nämligen deliberativa diskussioner som en förutsättning för kollektivt beslutsfattande. I linje med detta ideal skall demokratiska beslut baseras på allmänna diskussioner bland jämlika medborgare eller deras representanter. Beslutsfattande baserat på deliberation förväntas ge mer rationella och övervägda beslut än beslut som baseras endast på individuella preferenser. Deliberation förväntas ”filtrera” deltagarnas preferenser och värderingar.³²

Det finns en del likheter mellan olika deliberativa mini-demos vad gäller processen. Deltagarna får tillgång till bakgrundsmaterial och expertinformation, både skriftligt och genom att experter och intressenter är med under själva deliberationen. Även en del regler och tillvägagångssätt är desamma. Diskussionerna sker i mindre grupper med hjälp av oberoende facilitatorer. Deras uppgift är främst att ingripa om balansen i gruppen blir ojämn, dvs om någon dominerar diskussionen eller om någon har svårt att göra sin röst hörd, om det förekommer gruppträck eller avsaknad av respekt för varandras åsikter. Facilitatorn får dock inte blanda sig i själva diskussionen eller låta sina egna åsikter komma fram på något sätt.³³ Ofta sker även en rotation mellan deltagarna³⁴.

Deliberativa forum kan vara institutionaliserade men trots det endast ha en symbolisk funktion, och de kan vara effektiva och av ad hoc karaktär utan att vara institutionaliserade. Empiriska studier saknas om hur deliberativ demokrati kunde institutionaliseras.³⁵ Icke-institutionaliserade,

ad hoc och mindre intensiva sätt att engagera sig demokratiskt föredras av en stor grupp medborgare. Ad hoc mini-demos kan vara ett sätt att engagera sådana medborgare som inte av tradition skulle engagera sig i de demokratiska institutionerna. Å andra sidan blir legitimiteten och tillräkneligheten lidande i ad hoc forum.

Ansikte mot ansikte versus online

Deliberation ses som ett sätt att locka medborgarna till den politiska processen, genom att möjliggöra för dem att tänka – inte som isolerade, anonyma individer – utan som medborgare, som arbetar tillsammans via dialog och konsensus om det allmännas bästa. Mansbridge varnar för ansikte mot ansikte deliberation vid konfliktsituationer eftersom konflikten då kan undertryckas och sedan eskalera.³⁶

En del deliberativa mini-demos har testats online på Internet. Det finns relativt lite erfarenhet om konkreta skillnader mellan ansikte mot ansikte och online deliberation. De skillnader som nämns har mer att göra med praktiska faktorer såsom kostnader, varaktighet och deltagarantal. Fördelen med mini-demos online är att de kan nå ut till flera medborgare och att de kan pågå under en längre tid. Kostnaderna torde förr eller senare tvinga ut deliberation mellan medborgare på Internet om de skall ha en mer omfattande funktion i samhället.

Doktorand Himmelroos vid Åbo Akademi undersöker det deliberativa samtalet. Genom att kopiera medborgardiskussionen i en virtuell miljö kan resultaten jämföras med dem som uppmätts under den fysiska deliberationen. Han

³² Setälä et al 2007b, Grönlund et al 2007, Smith & Wales 2000

³³ Grönlund et al 2007:5

³⁴ Smith & Wales 2000:60

³⁵ Papadopoulos & Warin 2007:460, Smith & Wales 2000:55

³⁶ Smith & Wales 2006:59

ämnan i sin doktorsavhandling jämföra de upptäckter som gjorts i den fysiska deliberationen med dem som görs i den virtuella deliberationen. Hur är det exempelvis med deliberationens genomslagskraft när man inte möts ansikte mot ansikte med den man samtalar med? Fungerar det deliberativa samtalet över Internet? Hur fungerar ett deliberativt mini-demos över Internet jämfört med en traditionellt samlad medborgarskara? Vågar man argumentera och debattera öppnare än i andras fysiska närvaro eller är det så att åsikter lättare låter sig polariseras och deltagarna endast hör det de vill höra?³⁷

Undersökningar som har gjorts med deliberativa opinionsundersökningar ansikte mot ansikte och online visar att deliberationen har en inverkan oberoende om den sker mellan individer i samma rum eller online mellan individer på nätet.³⁸

Inklusion

Inklusion handlar om både närvaro och röst. Alla medborgare borde vara berättigade att delta i politisk dialog och ha lika rätt att föra fram och ifrågasätta krav, att uttrycka och utmana behov, värderingar och åsikter. Inga röster borde vara exkluderade, alla skall ha lika rätt att bli hörd.³⁹ Alla medborgare som påverkas av ett kollektivt beslut borde ha lika möjlighet att påverka beslutet.⁴⁰

Idealet att varje medborgare kunde delta i en deliberation (och på så vis i beslutsfattandet) är

närmast omöjligt att uppnå i praktiken⁴¹. Dels skulle kostnaderna bli mycket höga och dels är det många medborgare som helt enkelt inte har intresse att delta. När det gäller de flesta komplexa politiska frågorna kan det vara relativt tidskrävande för mig att bilda mig en åsikt eller att se till att bli välinformerad. Samtidigt är jag ganska övertygad om att min personliga röst knappast kommer att inverka på slutresultatet eller göra någon skillnad. Det kan vara rationellt för mig att förbli okunnig, då det finns andra fordringar på min tid, gällande aktiviteter som jag kan påverka.⁴² Denna rationella ignorans har stor betydelse bl.a. för valresultat. Om medborgarna vore mer informerade skulle de troligen rösta annorlunda och dessa förändringar vore så stora att de skulle påverka valresultatet.⁴³

Istället strävar man ofta efter att uppnå ett representativt urval i ett mini-demos. Antalet deltagare i deliberativa mini-demos varierar från ett dussin i en konsensuskonferens till flera hundra i en deliberativ opinionsundersökning. Deltagarna väljs i regel genom statistiskt eller slumpmässigt urval för att säkra ett representativt urval. Syftet är att få ett minisamhälle som liknar det verkliga samhället.⁴⁴

Den tekniska proceduren kring slumpmässigt urval ger deltagarna i en deliberativ mini-demos en sorts ”lekmanna auktoritet” – auktoriteten att göra deliberativa uttalanden baserade på ens personliga erfarenhet, insikt och känslor - men inte auktoriteten att agera på uppdrag av någon annan. På motsvarande sätt är man också ansvarig bara för sina egna argument, man kan

---

³⁷ Witschge 2002, Himmelroos 2007

³⁸ Fishkin & Rosell 2004:57

³⁹ Smith & Wales 2000:53

⁴⁰ Warren 2003:229-231

⁴¹ Smith & Wales 2000:56

⁴² Ackerman & Fishkin 2002:133, 2004:8

⁴³ Ackerman & Fishkin 2004:60

⁴⁴ Setälä et al 2007b:2-3

inte agera i någon annans namn eller påstås företräda någon grupp.⁴⁵

Slumpmässigt urval används för att förhindra att processen domineras av politiker, lobbyister, aktivister och andra ”professionella” medborgare. Fishkin (1997) drar paralleller till det antika Aten och deras system med att använda lottdragning för att tillsätta en del ledande poster. Deliberativa mini-demos följer den atenska övertygelsen att alla medborgare är kapabla att delta i politiken. Slumpmässigt urval ger dock inte alla lika möjlighet att delta – endast samma sannolikhet att få delta⁴⁶. Det finns alltid en viss grad av självselektion i processens andra omgång⁴⁷. Efter att deltagarna blivit slumpmässigt utvalda avgör de själva huruvida de deltar eller inte.

Det kan också vara problem att få alla små minoriteter i samhället inkluderade och det kan krävas särskilda mekanismer för att säkerställa deras närvaro. Om de inte är med kommer deliberationen inte att kunna se till deras specifika erfarenheter och kunskap.⁴⁸

Ett tillräckligt stort slumpmässigt urval är representativt för hela befolkningen. Enligt statistisk teori kan man från ett 1000 personers urval dra slutsatser för hela befolkningen.

Dahl hävdar att en slumpmässigt utsedd ”minipopulus” faktiskt skulle kunna representera hela folket om det bestod av 1000 slumpmässigt utvalda medborgare som under ett år delibererade om en fråga. Detta kunde ske t.ex. med hjälp av Internet. Detta ”minipopulus” kunde höra

olika parter, undersöka frågan och engagera sig i debatter och diskussioner.⁴⁹

Frågan är om vi som utomstående skulle gå med på att de omdömen som en ”minipopulus” fäller faktiskt skulle motsvara våra egna övervägda omdömen, om dessa personers slutsatser skiljde sig från våra egna?⁵⁰

Temat för deliberationen

Processen som föregår deliberationen är viktig för legitimiteten. I god tid innan deltagarna väljs ut har beslut gjorts om deliberationens tema. Temat har valts, preciserats och relevant balanserad information har tagits fram. Experiment har gjorts där en medborgarjury har getts total kontroll över valet av tema. Erfarenheterna visar att medborgarna generellt sett inte har den tematiska överblick som krävs för att på ett ändamålsenligt sätt diskutera agendan och sammanställa informationen. Det är viktigt att tänka på att den fortsatta processen påverkas av de beslut som görs i detta skede och det är av stor vikt att processen är öppen. Detta talar för att involvera medborgare och intressenter också i detta skede av processen.⁵¹ Om man här involverat medborgare kan det ge ökat förtroende för processen längre fram. Det gör även att den externa styrningen och den yttre påverkan blir minimal.

En metod är att tillsätta en *pre-jury* i vilken även medborgare och intressenter deltar och där man genom deliberation lär sig mera om ämnet och sätter agendan. En viss självselektion finns även här vilket gör att vissa grupper och en viss typ av

---

⁴⁵ Brown 2006:209, 211

⁴⁶ Brown 2006:212

⁴⁷ Grönlund et al 2007:7

⁴⁸ Smith & Wales 2000:57

⁴⁹ Dahl 1989:340

⁵⁰ Reinikainen & Reitberger 2004:288

⁵¹ Brown 2006:58

kunskap lättare kommer med i det initiala skedet. Det är även kostsamt och tidskrävande.⁵²

En deliberation kan leda till att de delibererande parterna upptäcker att de är mer oense än de tidigare insåg. I många fall kan det vara bättre att enas om att man är oense och undvika deliberation i vissa särskilt kontroversiella frågor eftersom man vet att det är lönlöst och att det gör samarbetet baserat på kompromisser svårare att uppnå.⁵³

Det finns ingen anledning att anta att medborgare inte skulle ha kompetensen eller viljan att delta i en deliberation om utmanande och krävande teman. Medborgarna har både kapaciteten att verkligen engagera sig i debatten och att bilda sig en uppfattning också om svåra saker.⁵⁴

Deliberationens genomförande

Den deliberativa processen i sig är avgörande för resultatet och den inverkan en deliberation får. Lyckas deliberativa mini-demos skapa en öppen, ansvarsfull och fri dialog? Anklagelser om att processen vore manipulerad eller styrd och påverkad utifrån är mycket negativt både för processen och resultatet. Processen med vars hjälp resultatet uppnås är lika viktig som själva resultatet⁵⁵.

För att främja ömsesidig respekt och en öppen dialog förespråkar många forskare att man vid konsultationens början gör upp ”förhållningsregler” där man betonar behovet av att respektera och lyssna till andras argument.⁵⁶

Deltagare i fokusgrupper har efteråt berättat att de tyckte om att diskutera politik och att det i många fall var första gången de diskuterade med någon som var av annan åsikt än de själva. De uppgav att det gick att vara oense utan att bli osams. Vetskapen om att de skulle diskutera det aktuella temat gjorde att de lyssnade mer uppmärksamt och att de lyssnade med öppet sinne även på den kandidat eller de argument de inte stödde.⁵⁷

Cass Sunstein beskriver gruppolarisering som gruppdeliberationens negativa effekt. Han menar att diskussioner får en grupp att anta en mer extrem position än den hade från början. Han tar fasta på två saker. Eftersom en grupps medlemmar inte är jämt fördelade mellan olika åsikter kommer en åsikt att bli ledande och det blir obalans i uppsättningen argument. En grupp kan även kräva att de som har avvikande åsikt skall forma sig enligt gruppen. Sunstein uttrycker oro för att när en grupp delibererar kommer det att finnas ett grupptryck som gör att deltagarna utsätts för tryck att tänka mer lika.

Varken Ackerman & Fishkin eller Grönlund, Setälä & Herne stöder denna hypotes. Tvärtom tyder deras undersökningar på att ingen gruppolarisering äger rum. Tvärtom gör den låga informationsnivån som medborgarna har från början att de bygger sina åsikter på felaktiga och bristfälliga fakta, så att när de får mera information kan de se på frågan ur ett nytt perspektiv. Man måste undersöka varför deltagarna ändrar åsikt, inte bara om de gör det. I ett senare verk har Sunstein medgivit att gruppolarisering kan minimeras, t.o.m. undvikas, genom gruppdiskussionernas struktur, själva deliberationens

---

⁵² Smith & Wales 2000:58

⁵³ Reinikainen & Reitberger 2004:292

⁵⁴ Andersen & Hansen 2007:552

⁵⁵ Andersen & Hansen 2007

⁵⁶ Smith & Wales 2000:58

⁵⁷ Ackerman & Fishkin 2004:43

design och genom att deltagarna får ta del av argument som de inte från början understödde.⁵⁸

Noella-Neumann (1980) beskriver hur en tystnadsspiral styr den allmänna opinionen. Den innebär i korthet att om minoriteten är väldigt liten i en grupp eller om en deltagare har ”fel” ålder eller kön så finner hon inte stöd för sina åsikter och vågar inte uttrycka den i gruppen. Hon förlorar självförtroendet – ”mina åsikter är inte viktiga” – och drar sig för att ta upp sina åsikter i gruppen. De som tror sig vinna stöd blir mer självsäkra och högljudda.⁵⁹ Facilitatorns roll är att främja ett sådant klimat i gruppen att allas röst kan bli hörd och lyssnad till.

Enligt Habermas (1996) ideala teori om kommunikativt handlande skall en obehindrad kommunikation där alla argument fritt och öppet kan prövas mot varandra så småningom leda till konsensus som i sin tur rättfärdigar ett beslut. Med andra ord leder deliberation till konsensus både vad gäller preferenser, värderingar och uppfattningar.⁶⁰ Enligt Habermas (2005:84) kan individen bli medveten om sin tillhörighet till en kollektiv livsform endast genom den offentliga kommunikationen med andra.

Habermas ser politiska kompromisser som självintresserat köpsläende och konsensus som det ideala. Mackie (2006) anser dock att för stor press på konsensus kan leda till ett inbillat konsensus som överskuggar deltagarnas åsikter. Kompromiss kan vara en mer ädel och mer motiverad metod i en komplex process och skall

inte bara ses som ett substitut för ett konsensusideal.⁶¹

Konsensus borde, enligt Dryzek (2000) ses som ett flexibelt ideal snarare än ett realistiskt mål. Många forskare har visat på att för stark betoning på konsensus kan leda till att grupptricket blir starkare och en polarisering äger rum. Med kravet på en gemensam ståndpunkt strävar man efter att ”filtrera” den allmänna diskussionens effekter men kravet kan också leda till ökat grupptrick.⁶² I vissa fall kan det vara svårt att hitta en gemensam ståndpunkt och då kan tidsbegränsningar och trycket från andra gruppmedlemmar få enskilda individer att ge upp sina verkliga åsikter och attityder.⁶³ Det måste finnas utrymme i processen för oenighet. Förväntningar på konsensus kan hindra en kritisk dialog och enskilda perspektiv kan dominera agendan och definiera konsensus. Förståelsen för andras argument kombinerat med en hög kunskapsnivå ökar förståelsen för ett kollektivt beslut – även om man inte når konsensus⁶⁴. I de fall där konsensus inte är möjligt är det viktigt att medborgarna har handlingskraftiga alternativ att välja mellan istället för urvattnade kompromissförslag⁶⁵.

Grönlund, Setälä och Herne undersökte i sitt deliberativa experiment, medborgardiskussionen i Åbo 2006, hur metoden att göra beslut inverkar på resultatet. Deras undersökning visar att i de grupper som hade som uppgift att formulera en gemensam ståndpunkt ökade deltagarnas kunskaper i det ämne som diskuterades mera än hos

⁵⁸ Ackerman & Fishkin 2004:61-63, Grönlund et al 2007

⁵⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Spiral_of_silence och <http://boozers.fortunecity.com/crownanchor/571/boken/13.del4.k8.html>

⁶⁰ Grönlund et al 2007:4

⁶¹ Mackie 2006:290

⁶² Fishkin 2003:130

⁶³ Setälä et al 2007b:6

⁶⁴ Andersen & Hansen 2007:546

⁶⁵ Reinikainen & Reitbereg 2004:294

deltagarna i de grupper som uppgav sin åsikt i en sluten omröstning. Metoden att be deltagarna att formulera en gemensam ståndpunkt hade alltså en positiv inverkan på deltagarnas kunskaper i det aktuella ämnet. De kunde även uppvisa ökade kunskaper i frågor på vilka svaren inte hittades direkt i det gemensamma genomgångna materialet. Detta väcker frågan om kravet på konsensus borde tas mera seriöst i deliberativa mini-demos. En annan fördel med skriftliga gemensamma ståndpunkter är att de, jämfört med undersökningar och omröstningar, ger en sammanfattning av olika relevanta argument och är därför mer informativa för beslutsfattare.⁶⁶

Öppenhet

Eftersom relativt få medborgare verkligen deltar i en deliberation är det viktigt att försäkra sig om att processen är öppen och att alla får tillgång till resultatet. Det är ofta svårt att kunna hålla deltagarna ansvariga för resultatet men det oaktat bör besluten motiveras och förklaras i en slutrapport. Deliberationens öppenhet handlar om både substans och process.

Det är viktigt att även de som inte fått möjlighet att delta i en deliberation får insyn i processen. Detta kan ske på olika sätt. I en del deliberativa mini-demos inbjuds allmänheten att delta i vissa delar och i andra får media vara på plats och rapportera från själva händelsen. Deliberativa opinionsundersökningar TV-sänds och resultatet analyseras i nationell TV.

Det bakgrundsmaterial som deltagarna får ta del av under deliberationen bör även ställas till allmänhetens förfogande. Materialet bör

självfallet vara objektivt och rättvist i den bemärkelsen att olika parter fått medverka i sammanställningen av det. T.ex. kan man be olika partipolitiska grupper, intresseorganisationer och medborgargrupper att godkänna det. Materialet och annan information kan med fördel finnas på en webbsida.

Materialet bör vara utformat så att det ger alla, oberoende av utbildnings- eller yrkesbakgrund, samma förståelse av informationen. Utprintat material kan kompletteras med sammanfattningar och visuella presentationer. Det kan också vara bra att ha ett namn på någon person som kan svara på frågor om materialet.⁶⁷

Objektiviteten bör även garanteras i den initiala processen genom att processen är öppen och rättvis. Genom en öppen process blir slutresultatet mer legitimt.

Förändring i attityder och åsikter & ökad kunskap

Undersökningar som gjorts visar att människor som tillåts inhämta saklig information i sakfrågor och som får diskutera den med andra människor i många fall ändrar sina ståndpunkter⁶⁸. Det råder ingen tvekan om att det finns skillnader i deltagarnas åsikter före och efter en deliberation⁶⁹. En deliberation som varar ett veckoslut ger en bestående förändring i åsikter. Resultaten från deliberativa opinionsundersökningar visar att de som lärde sig mest också var de vars åsikter förändrades mest. Information och kunskap ligger bakom åsiktsförändringen. Vid en deliberation får egna intressen inte understöd och för att få stöd för de egna åsikterna måste de bli mer riktade mot andras behov och

⁶⁶ Setälä et al 2007:18

⁶⁷ Guttman 2007:419

⁶⁸ Premfors & Roth 2004:16

⁶⁹ Smith & Wales 2000, Grönlund et al 2007, Andersen & Hansen 2007, Fishkin 1995, Ackerman & Fishkin 2004

mot det allmännas bästa. Deltagarna får väga olika intressen mot varandra och det gör att det inte bara är de egna åsikterna som är i fokus. Det skapas bättre förståelse för olika argument vilket gör att även om deltagarna är oense så har de bättre förståelse för vad de är oense om.⁷⁰

Det sker också en ökning i deltagarnas kunskapsnivå och deras åsikter blir mer i linje med deras värderingar och övertygelser. Vanliga människor har förmågan att också diskutera och sätta sig in i komplexa frågor⁷¹ om tillfälle ges. De kan lyssna på konkurrerande argument och förändra sina åsikter på basen av nya argument och (för dem) nya fakta⁷².

Enligt Muhlberger & Weber (2006) tyder undersökningar på att medborgare som deltar i en deliberation verkligen lär sig, men undersökningarna visar inte på vilken del i processen som ger upphov till lärande. De menar att det är svårt att avgöra om lärande inträffar efter diskussionerna, efter att ha läst material och fått ta del av annan information eller om det är en kombination av dessa faktorer. En studie av en australiensisk medborgarjury visar att deltagarnas åsikter förändras p.g.a. informationen snarare än p.g.a. diskussionerna⁷³. Muhlbergers & Webers studie visar på samma sak. Diskussionerna motiverar dock deltagarna mera än att läsa material. De anser att man borde avsätta ordentligt med tid under själva deliberationen för att läsa material. Alla läser inte materialet hemma och genom att ge tid för detta maximerar man lärandet och minskar på eventuella skillnader i deltagarnas kunskapsnivå.⁷⁴

Deliberation definieras som en fri process i vilken deltagarna engageras i överläggning som bildar och ev. förändrar deras preferenser och där deltagarna blir medvetna om konsekvenserna av ett beslut. I Andersen & Hansens (2007) undersökning visade det sig att deltagarna fick en starkare tilltro till sina egna argument snarare än minskad tolerans för andras argument. Användningen av argument som härrör sig till smala egna intressen och personlig vinning är inte effektiva i en deliberation. I en deliberation är de gemensamma intressena i fokus, och de kan omfattas av alla. Deltagande i en deliberativ mini-demos ökade också den politiska kunskapen om det aktuella temat. Deliberation verkar förbättra deltagarnas förståelse för de naturliga och sociala följderna av den fråga som är i centrum för deliberationen. Ökningen av politisk kunskap i en fråga kan ses som en indikator på deliberationens utbildande effekt och utvecklingen av medborgarfärdigheter.⁷⁵

Massmedia spelar en viktig roll för medborgarnas politiska ställningstagande. Media kan bidra till en informerad och intresserad allmänhet, men också skapa en manipulerad och cynisk publik. Media inverkar på möjligheterna till en kvalificerad deliberation på medborgarnivå.⁷⁶

Det finns även en annan tydlig effekt. Den som planerar att delta i en deliberativ mini-demos vill inte framstå som dum och okunnig inför andra och kommer därför att läsa på en hel del kring temat på förhand. Personen kommer även att diskutera ämnet med sina bekanta innan. Även om personen inte läser på om ämnet blir

---

⁷⁰ Ackerman & Fishkin 2004:53,59

⁷¹ Brown 2006:213

⁷² Ackerman & Fishkin 2004:4-5

⁷³ Goodin & Niemeyer 2003

⁷⁴ Muhlberger & Weber 2006:2-3, 27

⁷⁵ Grönlund et al 2007:4-5

⁷⁶ Premfors & Roth 2004:17

han/hon mer öppen och mottaglig för medias rapportering om ämnet⁷⁷. Även om en del av lärandet sker på förhand är lärandet mer balanserat efter ankomsten till den deliberativa mini-demos man skall delta i. Främst beror detta på de diskussioner i små grupper som äger rum ansikte mot ansikte mellan deltagare som är av olika åsikter. Efteråt tenderar deltagarna att känna till fler sidor av en fråga.⁷⁸

Smith & Wales (2000) beskriver deliberation som en arena där aktörer kan bredda sina egna begränsade perspektiv genom att ta del av och dra nytta av varandras kunskap, erfarenhet och kompetens. De tar även fasta på den utbildande potentialen inom deliberativ demokrati⁷⁹. Deltagarna i en deliberation ökar sin kunskap tack vare det informationsmaterial de får på förhand och tack vare själva deliberationen. Även efter deliberationen tenderar kunskapsnivån att vara hög.⁸⁰ Andersen & Hansen (2007) konstaterar att deliberation skapar ”bättre” medborgare – aktiva, informerade och deltagande medborgare.

Deliberationens resultat

Beroende på vilket ”kontrakt” som på förhand gjorts med politiska organ och vilken roll en deliberativ mini-demos har i det politiska systemet så har också resultatet olika inverkan och tyngd. I en situation där de politiska institutionerna varit ”beställare” är de också mer eller mindre tvungna att lyssna på och i någon mån bemöta resultatet. Hur resultatet kommer att bemötas bör vara klart på förhand (innan

deliberationen). De som har varit med och arrangerat en deliberativ mini-demos vittnar alla om hur imponerade de är av deltagarnas engagemang och förmåga att fatta också svåra och komplicerade beslut.⁸¹

Det är inte alltid motiverat att mäta en deliberations inverkan på det politiska beslutsfattandet eftersom många deliberationer inte görs för det ändamålet och med det syftet. Resultatet mäts bäst genom att se till den specifika deliberationens egna uppsatta mål.⁸²

Inverkan på medborgarskapet

Vi förväntar oss inte att väljarna tar sitt medborgarskap seriöst. De kan vara hur oinformerade och självupptagna de vill och ingen kommer att anklaga dem för något när de stiger in i röstningsbåset.⁸³

Deliberationen har vid sidan av det formella resultatet också andra effekter. Deltagarna tenderar att efteråt vara mer aktiva i sitt medborgarskap. Smith & Wales anser att medborgarjury kan spela en viktig roll i utvecklingen av demokratisk praxis som bygger på aktivt medborgarskap. Deltagarna i en medborgarjury tenderar att utveckla en annan attityd gentemot omvärlden efter att ha deltagit i en process av reflektion kring egna och andras värderingar och erfarenheter. Erfarenheter visar att deltagarna i en deliberativ mini-demos är mer aktiva i civilsamhället också långt efter själva deliberationen.⁸⁴

---

⁷⁷ Ackerman & Fishkin 2002:140

⁷⁸ Ackerman & Fishkin 2004:53

⁷⁹ Smith & Wales 2000:53-54

⁸⁰ Andersen & Hansen 2007

⁸¹ Smith & Wales 2000:61-62

⁸² Papadopoulos & Warin 2007:459

⁸³ Ackerman & Fishkin 2002:131

⁸⁴ Smith & Wales 2000:60

En deliberation gör individen mer benägen att fortsätta engagera sig på olika sätt i samhället och det ger ökat politiskt självförtroende och ökat intresse för politik. Det ger även medborgarna en känsla av att kunna påverka och inverka på beslutsprocesser och politik. Deltagarnas förtroende för parlament och politiker ökar överlag men villigheten att bli politiskt aktiv ökar inte.⁸⁵ Deliberationen kan ändå sägas ha en positiv inverkan på deltagarnas förtroende för den representativa demokratins aktörer och institutioner.⁸⁶

När medborgare kommer samman för att deliberera är det inte en privat handling utan en kollektiv handling. Resultatet kan komma att påverka oerhört många andra medborgare och grupper. Med insatsen så hög bör en god medborgare fråga sig ”vad är bra för landet” och inte ”vad är bra för mig”. Medborgarskapets uppgift är att sätta sig över egenintressen och seriöst fundera på det allmännas bästa.

Det var detta som fick John Stuart Mill att oroa sig för den slutna omröstningen. När väljaren inte behöver förklara sitt val för någon glömmer han ofta det allmännas bästa och ser till personliga vinningar och intressen. Väljaren reflekterar inte ens över hur de personliga intressena står i motsats till den egna uppfattningen om det allmännas bästa. Detta gör deliberationen värdefull, där blir man tvungen att inför andra motivera sina val och personliga intressen lär inte få mycket understöd. Medborgarna blir tvungna att söka efter en gemensam grund.

Som Mill argumenterar kan processen av att diskutera problem tillsammans skapa en social kontext där medborgarnas åsikter och värderingar förändras.⁸⁷

Kritik riktad mot deliberation

Det har riktats en del kritik mot deliberation. De flesta kritiserar det faktum att endast ett fåtal får möjlighet att delta. Vilken egentlig inverkan har en deliberation? Lyckas man skapa publicitet kring resultatet? Vem är ansvarig för resultatet? Kan deltagarna hållas till svars? Informationen som ges till deltagarna måste vara balanserad och omanipulerad samt tillgänglig till andra via Internet. Uppfylls detta? Är grupperna som delibererar balanserade så att en kritisk konstruktiv dialog kan föras?

Anklagelser har även riktats mot bristande realism vad gäller medborgarnas förmåga och vilja att delta i politiken på det sätt och i den utsträckning som krävs. Kritik har även riktats mot att man tonat ned behovet av formella, bindande beslut i politiken och mot den alltför starka tendensen att intellektualisera politiken och att framhålla samförstånd som det ideala.⁸⁸

Kritiker menar att man grovt överskattar medborgarnas förmåga till rationella ställningstaganden i stora samhällsfrågor och att medborgarna har en direkt skadlig inverkan på politiken eftersom det inte finns något entydigt allmännas bästa som de kan enas om. Det råder också delade meningar om huruvida medborgarna hinner med politiskt arbete och hur stor del av sin tid de är villiga att satsa på det. Den tyngsta kritiken rör huruvida den deliberativa processen kan anses vara demokratiskt legitim då endast en bråkdel av de berörda har deltagit i processen.⁸⁹ Det blir därför viktigt att urvalprocessen upplevs som legitim.

⁸⁵ Theodorsson 2004:52, Smith & Wales 2000:60, Grönlund et al 2007:1,15, Brown 2006:213

⁸⁶ Grönlund et al 2007:14

⁸⁷ Ackerman & Fishkin 2002:143-144

⁸⁸ Premfors & Roth 2004:14-15

⁸⁹ Reinikainen & Reitberger 2004:280-284

Hendriks et al (2007) definierar legitimitet som den omfattning till vilken nyckelaktörer, beslutsfattare och media accepterar och stöder processen och resultatet. Legitimitet handlar inte bara om vem som får delta utan också om vad medborgarforumet resulterar i. Legitimitet uppstår när medborgarna känner att institutionen agerar i deras intresse. Normalt sett kommer majoriteten av befolkningen att vara omedvetna om medborgarforumets existens men detta innebär inte nödvändigtvis en brist i legitimitet.⁹⁰

Andra uttrycker oro för att agendan sätts av dem som har makten och att den deliberativa processen lätt kan manipuleras och att deliberationen är skild från det verkliga beslutsfattandet.⁹¹

Deliberation anses också orättvist eftersom så få medborgare får möjlighet att delta. Röstning ger alla samma inflytande på beslutsprocessen och anses därför vara ett mer demokratiskt tillvägagångssätt.⁹²

Normativa kriterier för analysen

Baserad på den teoretiska diskussionen kan vi förvänta oss att deliberativa mini-demos (och deliberation generellt) bör hantera en mängd faktorer som härrör sig till den initiala processen, deliberationens genomförande och deliberationens inverkan och resultat. Dessa tre processer är inte oberoende av varandra utan ömsesidigt beroende av och integrerade med varandra. Sin legitimitet hämtar deliberationen från det demokratiska systemet och det politiska beslutsfattandet. Jag hävdar således, liksom de flesta andra forskare, att deliberativ demokrati förutsätter en representativ demokrati och att deliberationen skall fungera som ett komplement till existerande demokratiska institutioner.

Det torde dock vara entydigt att dagens demokratiska system inte i tillräcklig grad tar in deliberativa kvaliteter och arbetar för att öka dialogen mellan medborgare och beslutsfattare i deliberationens tecken.

Till den initiala processen räknas alla de förberedelser som görs och bör göras innan en kvalitativ deliberation kan genomföras. Urvalsprocessen samt hur temat väljs ut bör vara en öppen process som går lätt att följa också för utomstående aktörer. Vid planeringen av en deliberativ mini-demos bör man ställa sig vissa inledande frågor - var och när, av vem och med vem och för vem? Vad är målet och syftet med deliberationen? Vilket förhållande har vår deliberativa mini-demos till den representativa demokratin? Hur skall vi välja ut deltagare? Från vilken population skall urvalet göras? Även deltagarna själva gör en del egna förberedelser. Informationsmaterial går igenom och som erfarenheter visar blir den som skall delta i en deliberation mer känslig och mottaglig för medias rapportering om det aktuella temat. Media har en central roll genom hela processen. Under denna fas kan media väcka uppmärksamhet kring temat och händelsen och på så vis öka trovärdigheten för konsultationen.

Deliberationens genomförande handlar om både process och substans. Kvaliteten på deliberationen är beroende av processen. Dialogen och diskussionerna skall uppfylla det deliberativa demokratiska idealet om ömsesidig respekt och öppenhet. Alla skall kunna göra sin röst hörd. Genom att media rapporterar om deliberationen får man en form av garanti för att processen blir öppen, transparent, rättvis och opartisk.

Som många forskare konstaterat har deliberationen vid sidan av det förväntade resultatet

⁹⁰ Hendriks, Dryzek & Hunold 2007:371-372

⁹¹ Guttman 2007:413-414

⁹² Geenens 2007:362

en inverkan, både på samhället och på individen. Åsikterna förändras, kunskapen ökar, det politiska självförtroendet ökar och deltagarna tar efteråt sitt medborgarskap mer aktivt och seriöst. Hur rapporteras det från själva deliberationen? Publiceras en rapport eller hur sammanställs resultaten? Inverkan på politiken är svår att uppnå och beror till stor del på den politiska viljan. En deliberation ger både kort-siktiga och långsiktiga effekter.

På basen av den teoretiska diskussion som förts kring deliberativ demokrati och deliberation har jag kunnat urskilja fem normativa faktorer, som jag kommer att ha som utgångspunkt för den kommande analysen. Genom att se på olika deliberativa mini-demos i skenet av de identifierade normativa faktorerna blir det även möjligt att göra en jämförelse mellan de olika deliberativa modellerna som jag analyserar. Följande fem faktorer ses här som centrala för en deliberation: **inklusion, deliberationens genomförande, beslutsfattande, öppenhet och positiva sidoeffekter (i form av medborgarliga färdigheter)**. Utgående från dessa faktorer kommer jag att analysera medborgardiskussion, europeiska medborgarråd, deliberativa opinionsundersökningar (och deliberationens dag), medborgarjuryer och konsensuskonferenser. Slutligen kommer jag att jämföra dem med varandra.

Inklusion (att bli inkluderad) är en förutsättning för deltagande. Det är därför intressant att se på vilka medborgare som får möjlighet att delta i ett deliberativt medborgarforum. Eftersom idealet om att alla medborgare skall kunna delta oftast inte är möjligt att uppnå blir representativitet en underordnad faktor att ta hänsyn till. Det råder en viss spänning mellan representativitet och demokratisk deliberation. Det är inte möjligt, utom i idealfallet, att uppnå båda. Hur hanterar olika deliberativa mini-demos detta? Hur och från vilken population sker urvalet? Strävar man efter ett statistiskt

representativt urval? Inkluderas deltagarna i valet av tema för deliberationen? Om inte – hur går det valet till?

Deliberationens genomförande har att göra med processen och hur den utformas. Deliberationen bör vara opartisk; deltagarna bör kunna delta på en jämlik nivå, få tillgång till balanserad information, få uttrycka sina åsikter i en öppen och fri dialog och kunna lyssna på andra och deras argument. Deltagarna skall kunna överväga och ta ställning till olika argument och på basen av de gemensamma diskussionerna kunna bilda sig en uppfattning i olika frågor. I den deliberativa demokratiteorin har samtalet och argumentationen en central plats och det gäller att skapa förutsättningarna för att det deliberativa samtalet ska kunna äga rum. Hur går deliberationen till? Tillgodoses de normativa kraven på dialogen och diskussionerna?

En deliberation skall leda till någon form av resultat. Ofta förväntas deltagarna vid deliberationens slut att presentera en gemensam rapport. Gruppen **fattar gemensamt beslut** eller så mäts deltagarnas åsikter individuellt. Om vi utgår från kravet på ett gemensamt beslut bör varje deltagare kunna påverka det gemensamma beslutet. Sättet att göra beslut på kan skilja sig åt men det gemensamma är att varje deltagares röst skall höras och att alla har möjlighet att påverka beslutet. Vilket är det förväntade resultatet? Hur görs beslut?

Öppenhet betonar vikten av en öppen process som inte kan manipuleras eller påverkas av yttre krafter. Öppen insyn i hela den deliberativa processen, från den initiala processen till spridningen av resultatet, har en positiv inverkan på trovärdighet och legitimitet. Eftersom alla medborgare inte ges möjlighet att delta är det desto viktigare att alla, även de som inte deltar, får tillgång till resultaten och insyn i processen. Bakgrundsmaterialet som tas fram bör vara både sakligt och balanserat och kravet på

öppenhet gäller även det. Hur öppen är processen? Hur har informationsmaterialet tagits fram?

Varje deliberation har även vissa **positiva sidoeffekter**. Jag har nämnt om förändringar i attityder och åsikter och ökad kunskap i olika frågor. En, ur min synvinkel, annan viktig aspekt gäller aktivt medborgarskap och det faktum att deltagarna efteråt tenderar att vara mer intresserade av och engagerade i samhället samt ha större förtroende för de demokratiska institutionerna. Utgående från detta kan deliberationen ses som ett sätt (en metod) att fostra till demokrati och att ge medborgarna förutsättningar för att engagera sig. Vilka sidoeffekter har deliberationen? Vilken inverkan har den på den enskilda deltagaren och indirekt på samhället?

3. ANALYS AV DELIBERATIVA MEDBORGARFORUM

De två första modellerna som beskrivs är speciella såtillvida att de beskriver två specifika händelser. Medborgardiskussionen ordnades som en endags konsultation i Åbo hösten 2006 och europeiska medborgarråd var en tvådagars konsultation i Tammerfors våren 2007. Även om både medborgardiskussion och europeiska medborgarråd kommer att prövas igen så har jag dessa specifika händelser att tillgå som referens.

De övriga modellerna strävar jag efter att beskriva mer generellt. De har använts en tid; i olika länder, i olika sammanhang och på olika nivåer i samhället.

3.1 Medborgardiskussion⁹³

Detta deliberativa experiment hölls i Finland i november 2006. Temat som diskuterades var huruvida ett sjätte kärnkraftverk skall byggas i Finland. Medborgardiskussionen skiljer sig från de övriga exemplen beskrivna här vad gäller syftet. Medborgardiskussionen ordnades i huvudsak som ett vetenskapligt experiment.

Inklusion

Valet av deltagare skedde i tre steg. Först gjordes ett slumpmässigt urval där 2500 personer från väljarkåren i Åboregionen valdes ut. Ett frågeformulär, som mätte åsikter i energipolitiska frågor och bakgrundsvariabler, tillsammans med en inbjudan till medborgardiskussionen skickades ut och 23,7 % svarade på det. Här fanns en viss grad av självselektion eftersom de själva valde om de svarade. Av de personer som svarade gjordes sedan ett slumpmässigt urval för att nå representativitet vad gällde ålder och

kön. 135 av 194 inbjudna kom sedan till själva medborgardiskussionen. Två grupper bestod av finlandssvenskar så att alla fick deliberera på sitt eget modersmål. De som var villiga att delta i försöket tenderade att vara mer benägna att agera politiskt än folket överlag och de hade mer förtroende för riksdag och politiker. Deltagarna fick en ersättning för att delta samt resan betald.

Temat för deliberationen var ett sjätte kärnkraftverk och deltagarna ombads efter deliberationen att göra ett beslut i frågan ”Skall ett sjätte kärnkraftverk byggas i Finland?”. Temat hade valts på förhand av arrangörerna och orsaken till valet av tema var många: det är ett relevant tema som berör alla medborgare, det är en fråga som debatterats i media och bland politiska beslutsfattare, beslutet att bygga ett sjätte kärnkraftverk är en demokratisk process eftersom riskdagen gör det slutliga beslutet och det var (helt riktigt) förväntat att något politiskt beslut inte skulle fattas innan medborgardiskussionen.

Deliberationens genomförande

Deltagarna hade innan medborgardiskussionen fyllt i ett frågeformulär, vilket gjorde att de var väl medvetna om temat på förhand. Deliberationen inleddes med att deltagarna på nytt fyllde i ett frågeformulär där deltagarnas kunskaper om energipolitik mättes. Frågeformuläret innehöll även frågor av allmän politisk karaktär. Efter att ha fyllt i frågeformuläret fick deltagarna ta del av ett informationsmaterial om kärnkraft. Därefter hördes och utfrågades en expertpanel i plenum. Varje panelmedlem fick hålla en kort presentation varefter deltagarna fick ställa frågor till dem. Efter plenumsessionen fyllde deltagarna åter i ett frågeformulär där man ville

⁹³ Grönlund et al 2007, Setälä et al 2007a, Setälä et al 2007b

mäta vilken inverkan informationen och expertpanelen hade haft.

Plenumsession.
Foto: Kimmo Grönlund.

Själva deliberationen ägde rum i små grupper till vilka deltagarna valdes slumpmässigt. Diskussionerna leddes av en facilitator och grupperna ombads göra ett beslut om huruvida ett sjätte kärnkraftverk skall byggas i Finland. Gruppdiskussionerna slutade med ett frågeformulär.

Experimentet gick till på följande sätt:

September 2006 (n=2500)

Undersökning innan deliberationen (T1)

Medborgardiskussionen 18.11.2006 (n=135)

1. Frågeformulär som mäter kunskapsnivån (T2)
2. Läsning av informationspaket om kärnkraftsfrågan
3. Hörande och utfrågning av experter (2 h)
4. Ett kort frågeformulär med 7 frågor (T3)
5. Smågrupps diskussioner (3 h)
6. Beslutsfattande i smågrupper (1.5 h)
7. Slutmätning och frågeformulär som mäter kunskapsnivån (T4)

Februari 2007 (n=355, jämförelsegrupp med)

En uppföljningsundersökning där förändringarnas hållbarhet mäts (T5)

Tillsammans med informationsmaterialet fick deltagarna skriftliga förhållningsregler för gruppdiskussionerna. Där betonades respekt för andras åsikter, hur viktigt det var att man tydligt förklarade sina åsikter och att man var öppen och tillåtande för andras synsätt.

Facilitatorn läste också upp dessa regler i grupperna. I inledningen av gruppdiskussionerna fick varje deltagare nämna en fråga som de tyckte var intressant för att kunna fatta ett beslut i frågan. Facilitatorn skrev upp dessa på en tavla och sedan diskuterades frågorna fritt.

Undersökningarna visade att diskussionerna var deliberativa i den bemärkelsen att alla fick komma till tals, ingen dominerade diskussionen och diskussionsklimatet var öppet och ömsesidig respekt rådde.

Beslutsfattande

Eftersom detta var ett vetenskapligt experiment ville man se vilken inverkan olika sätt att göra beslut hade. I hälften av grupperna gjordes beslut genom slutna omröstning och andra hälften gjordes ett gemensamt ställningstagande. Det fanns inget krav på konsensus, om grupperna inte lyckades nå konsensus kunde de inkludera olika åsikter i ställningstagandet. Det betonades att grupperna skulle försöka hitta ”meta-konsensus”, dvs. konsensus vad gäller värderingar och övertygelser. Enligt undersökningsresultaten fanns det inget grupptryck, inte ens i grupperna som gjorde ett gemensamt ställningstagande och diskussionerna var deliberativa under hela medborgardiskussionen.

Gruppdiskussionen tar fart.
Foto: Kaisa Herne.

Öppenhet

Eftersom syftet med medborgardiskussionen var att fungera som ett vetenskapligt experiment är kravet på öppenhet för att nå legitimitet inte lika starkt som hos de deliberativa mini-demos som syftar till att ha en policy inverkan. Medborgardiskussionen hade en webbsida och deltagarna informerades öppet och jämlikt. Media fick information och var även inbjuden att delta i plenum.

Medborgardiskussionen hade ingen policy inverkan. Den inverkan den hade på allmänheten var genom den publicitet som händelsen fick i huvudsak i regional media. I de fall där deliberativa mini-demos har en direkt inverkan på beslutsfattandet, kan också det sociala trycket i gruppdiskussionerna vara starkare.

Infopaketet sammanställdes av två forskare med hjälp av läroböcker. Innehållet var opartiskt och godkändes av de fyra experterna på förhand.

Positiva sidoeffekter

Deltagarna i medborgardiskussionen uppvisade efteråt ett ökat förtroende för riksdag och politiker. Deras inre känsla av politisk effektivitet ökade en aning men den förändringen var inte varaktig. Det fanns efteråt både en ökning i beredskapen att spara elektricitet och i tilltron till andras villighet att göra det. Denna förändring var bestående vilket stöder antagandet att förändringen i intentioner och uppfattningar varit relativt djupgående. Deltagarna uppvisade ingen ökning i beredskapen att agera politiskt.

Sammanfattning:

Till medborgardiskussionens styrkor hör:

- Den vetenskapliga ansatsen, vilket gör att det går att urskilja effekter och sidoeffekter samt hur väl kraven på det deliberativa samtalet nåddes.
- Experimentet ger många nyttiga insikter i hur de teoretiska deliberativa demokratiska idealen kan förverkligas.

Ser man ur ett medborgarperspektiv är svagheten med modellen att:

- Den var i huvudsak ett vetenskapligt experiment. Konsultationen var inte en del av ett större sammanhang och syftade inte till att ha någon policy inverkan eller att öka kontakten mellan medborgare och beslutsfattare.
- Konsultationen varade endast en dag vilket gör att deltagarna inte kunde gå lika mycket på djupet i ämnet som i en längre konsultation.

Intressant är att metoden skall testas online år 2008 och jämförelser göras med den som ordnades ansikte mot ansikte.

3.2 Europeiska medborgarråd⁹⁴

Europeiska medborgarråd (European Citizens' Consultations, i fortsättningen ECC) förverkligades våren 2007 och gav för första gången medborgare från alla EU:s medlemsländer möjligheten att tillsammans diskutera Europas framtid. Projektet finansierades av ett konsortium bestående av oberoende europeiska stiftelser under ledning av King Baudoin Foundation med bidrag från EU kommissionens Plan D. I medlemsländerna ordnades nationella konsultationer och i Finland höll Svenska studiecentralen i projektet. Syftet var att göra medborgarnas röst hörd i EU och att öka dialogen mellan EU:s institutioner och medborgarna. Resultatet från ECC är tänkt att ge inspiration till europeiska och nationella institutioner när de skall fatta beslut om Europas utveckling.

Inklusion

Deltagarna valdes slumpmässigt ut. Syftet var att urvalet skulle spegla EU:s mångfald och urvalen gjordes nationellt. Antalet deltagare i de nationella konsultationerna varierade mellan 30-200. I Finland valdes deltagarna slumpmässigt ut med hjälp av telefonintervjuer, som sköttes av en utomstående part. För att garantera en mångfald användes ålder, kön och socio-ekonomisk status. Något krav på representativitet fanns inte och deltagarna var inte representativa för hela befolkningen. Av drygt 50 personer som var villiga att delta valdes sedan 31 personer ut och av dessa kom 29 till medborgarrådet. Deltagarna fick 2 dagtraktamenten (för de två dagarna) i ersättning samt resa och logi ersatt.

Teman för medborgarråden hade valts på ett deliberativt agendamöte i Bryssel i oktober 2006, av 200 slumpmässigt utvalda medborgare från nästan alla EU:s medlemsländer. Teman som där valdes ut var energi och miljö, familj och social välfärd samt EU:s globala roll och immigration. Deltagarna delades in i tre grupper och diskuterade under medborgarrådet i huvudsak det tema den egna gruppen hade tilldelats. Detta var en omarbetning av metoden som hade gjorts i Finland. I de övriga europeiska konsultationerna diskuterade alla grupper alla teman turvis.

Foto: Anne Nisula.

Deliberationens genomförande

Deltagarna fick på förhand vetskap om diskussionens tre huvudteman. De blev skickade bakgrundsinformation om teman och kunde, men behövde inte förbereda sig. Deltagarna delades av arrangörerna in i tre temagrupper. Detta gjorde att deltagarna i huvudsak diskuterade ett tema under de två dagar konsultationen varade. Deltagarna hade möjlighet att på förhand anmäla intresse för ett visst tema men fick först vid ankomsten till konsultationen veta viken temagrupp de tillhörde. Man strävade efter att

⁹⁴ Ramsay A 2007, Suomen kansalaisten näkökulma Euroopan tulevaisuuteen 24-25.3.2007, European Citizens' Perspectives on the Future of Europe, www.european-citizens-consultations.eu, www.ssc.fi/ECCFinland, protokoll från planeringsmöten, egna erfarenheter från styrgruppen och som facilitator

balansera grupperna genom att göra dem statistiskt så representativa som möjligt.

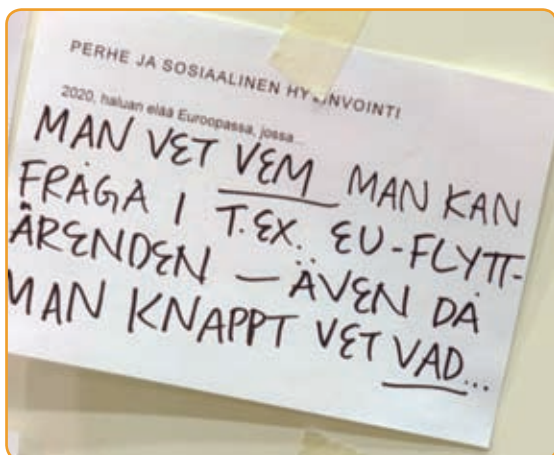

Foto: Anne Nisula.

Under ECC kombinerades gruppdiskussioner med omröstningar och diskussioner i plenum där kontakt med andra europeiska länder hölls. Deltagarna hade som uppgift att skapa en vision för det Europa de vill leva i år 2020 (inom temaområdet), och att diskutera EU:s roll i den visionen. Grupperna fördjupade sig i sitt tema men fick även möjlighet att genom rotation kort bekanta sig med de andra temana. Experter deltog som resurspersoner med uppgiften att stöda medborgarna i diskussionerna genom att komma med fakta och utmana medborgarnas visioner och ta ned diskussionerna på jorden. I varje grupp fanns en facilitator och en sekreterare som förde protokoll över diskussionerna.

Konsultationen i Tammerfors följde följande schema:

	Form	Aktivitet
Dag 1: morgon	Plenum	Välkomnande / Introduktion Medborgarna fick information om dagens program, om processen som helhet, deras roll, formen och de förväntade resultaten.
	Plenum	Omröstning Medborgarna informerade varandra i gruppen, och så deltagarna i salen och deltagarna i andra länderna inom gruppen, om demografiska uppgifter (kön, ålder, yrke etc.) Här användes ofta mentometrar som visade sig mycket praktiska. Omröstningen gick snabbt och resultaten omvandlades genast till en åskådlig power point presentation.
Dag 1: eftermiddag	Bordsgrupper	Målsättningar skapas Medborgarna delades upp i tre grupper (en per ämne). Facilitatorerna presenterade de faktablad som sammanställts för respektive ämnen. För vart och ett av de 3 ämnena, fullbordade medborgarna meningen "2020 vill jag leva i ett Europa som...". Deras input antecknas på kort som sätts upp på en anslagstavla.
	Bordsgrupper	Målsättningarna grupperas: Inom varje grupp försökte medborgarna gruppera eller kategorisera de här idéerna och sätta namn på kategorin. På det sättet koncentreras de olika idéerna till ett antal starka målsättningar.
	Bordsgrupper	Målsättningarna ifrågasätts: Resurspersoner, dvs. experter, förenade sig med grupperna. Medborgarna försökte hitta problem eller fördelar med målsättningarna. Experterna fyllde i invändningar som saknas. Resurspersonerna, eller experterna, höll rätt låg profil för att bemöta det mötesdeltagarna sade och önskade sig, framom att själva hålla föredrag och dra upp riktlinjer.
	Rotation	Medborgarna besökte andra grupper för att höra vilka målsättningar de kommit fram till.
	Plenum	Ögonblicksbild över åsikterna: Varje medborgare fick 15 röster (5 för vart och ett av de 3 ämnena) för att visa vilken av målsättningarna han/hon tycker var viktigast. Detta fungerade som enkla riktlinjer vilka hjälpte medborgarna att fokusera under de kommande diskussionerna.
	Bordsgrupper	En genomförbar vision formuleras: Baserat på gruppens målsättningar, kompromisser och resultaten av ögonblicksbilden över åsikterna fick varje grupp skapa en genomförbar vision över ett Europa som de skulle vilja leva i.
Middag och fest		
Dag 2: till tidig eftermiddag	Plenum	Resultaten presenteras: Medborgarrepresentanter presenterade de tre olika gruppernas resultat/ vision för Europa 2020. Sedan fick de veta vad de andra grupperna kommit till och till slut ett urval av vad de andra länderna hade kommit fram till. (Sekretariatet i de olika länderna jobbade länge kvällen innan)
	Bordsgrupper	EU:s roll Medborgarna redogjorde för om de ansåg att EU skulle ha en roll i genomförandet av respektive vision eller inte. Grupperna bytte idéer sinsemellan i en plenumdiskussion . Medborgarna arbetade gruppvis in feedbacken i sina resultat. Sista chansen för ändringar/tillägg.
	Plenum	Förtroendeomröstning: När medborgarna fått de slutgiltiga resultaten röstade de för att visa om de känner sig nöjda med resultaten och till slut sade de genom omröstning sin åsikt om hela ECC - tillställningen.
	Plenum	Avslutningsceremoni / Slut på det nationella rådet

Inga undersökningar gjordes huruvida diskussionerna verkligen var deliberativa. Detta kan ses som en svaghet i ECC.

Beslutsfattande

Utgående från temat skapades målsättningar och visioner. Varje grupp skulle vid konsultationens slut presentera en vision av det Europa de vill leva i år 2020, och vilken roll de förväntade sig att EU skulle ha i förverkligandet av visionen. Detta gjorde att tre visioner (ett för varje tema) presenterades. Grupperna behövde inte nå konsensus utan kunde formulera sin vision utgående från gruppens diskussioner. Vid konsultationens slut fick samtliga deltagare uppges om de stödde visionerna eller inte. Ett stort samförstånd rådde då 90-100% av deltagarna uppgav att de stödde visionerna. På ort och ställe framställdes en kort slutrapport som alla deltagare fick med sig när de åkte hem.

Medborgarrapporten.

Öppenhet

Under hela processens gång fanns både en europeisk och en nationell webbsida med information. Deltagarna fick en broschyr som presenterade ECC i ord och bild och brev med praktisk information. Från europeiskt håll framhölls

vikten av att processen skall vara öppen och transparent och det mesta av materialet gjordes på engelska, distribuerades till samtliga länder och översattes där till de nationella språken. Det var viktigt att deltagarna förstod att de var en del av en större europeisk process och att de var medvetna om hur resultatet skulle användas. Den europeiska dimensionen var närvarande bl.a. genom direkt kontakt under själva konsultationen till konsultationer som hölls samtidigt i andra europeiska länder.

För ECC Finland anställdes en informatör med uppgift att producera material, informera och kommunicera med media och skriva pressmeddelanden. I media förekom ECC under veckoslutet bl.a. i Helsingin Sanomat. De lokala och regionala tidningarna skrev om händelsen en tid efteråt. Generellt kan sägas att det i Finland förekom relativt lite om ECC i media (jämfört med andra europeiska länder, t.ex. i Sverige förekom ECC i flera TV-program). Efter konsultationen skrev en del av deltagarna själva insändare och kontaktade lokalpressen.

Kontakt hade på förhand tagits med politiker och ministrar. Bl.a. Erkki Tuomioja och Satu Hassi sände officiella hälsningar till konsultationen. Astrid Thors mottog medborgarrådets slutrapport direkt av medborgarna den andra dagen och hon lovade att ta upp den till behandling i riksdagens Stora utskott.

Uppföljning har ordnats i olika former. I Bryssel träffades senare under våren alla ECC-partner tillsammans med en medborgare från varje land till en gemensam session. Syftet var att sammanställa en gemensam europeisk rapport (*European Citizens' Perspectives on the Future of Europe*) och att diskutera med Margot Wallström om de sammanlagda resultaten av ECC och hur EU kommissionen tänker följa upp dem. Wallström konstaterade att ECC-processen och slutrapporten bildar en vägkarta för EU kommissionen i hur medborgarnas deltagande

skall organiseras effektivt. Hon föreslog att man ordnar liknande medborgarråd, sk Citizens summits, var 6:e månad i samband med EU:s toppmöten. Slutrapporten distribuerades till EU kommissionen, Europaparlamentet och Europarådet.

Rapporten kommenterades senare av tre olika experter från tankesmedjan European Policy Center (EPC). Experterna berömde medborgarnas intresse och kompetens, och påvisade vad EU redan gjort inom respektive område. I Bryssel arrangerades olika uppföljningsmöten och seminarier, bl.a. om själva metoden. I Finland ordnades ett nationellt uppföljningsmöte 7.4.2008 i lilla parlamentet dit medborgare, beslutsfattare och media inbjöds för att diskutera Europa och medborgardeltagande.

Positiva sidoeffekter

Processens betydelse ligger på två plan, dels i den medborgardiskussion och dialog mellan medborgare och politiker som processen gav upphov till, dels i de erfarenheter av en metod för deliberativ demokrati som här prövades och inlärdes.

Erfarenheterna från konsultationen visar att medborgare kan diskutera också stora och svåra frågor. Den kunskap de hade imponerade på arrangörerna. Deltagarna förhöll sig intresserat och respektfullt till varandra och hade en ansvarskännande attityd till uppdraget. De uppgav även att de upplevde det hela som demokratiskt. ”Allas röst blev faktiskt hörd” var en av kommentarerna. Någon vetenskaplig undersökning gjordes inte däremot en kvantitativ och kvalitativ utvärdering vid konsultationens slut. Av 27 deltagare skulle 24 delta i en liknande debatt igen. 3 stycken uppgav att de kanske skulle delta medan ingen sade sig inte vilja delta. 25 personer tyckte mycket om att delta medan 2 personer till viss del tyckte om att delta. Ingen

uppgav att de inte tyckte om att delta. Omröstningen gjordes med mentometerknappar. I hela Europa deltog 1800 personer i medborgarråden. Av dessa uppgav 97% att de skulle delta igen i dialog om europeiska politiska teman.

Foto: Anne Nisula.

Det var även en lärande process i flera bemärkelser. De som engagerats i processen lärde sig mycket om Europa och EU och att beakta den europeiska dimensionen av politik och vardagsliv. Metoden, som ansågs vara både kreativ och innovativ, gjorde processen öppen och genomskinlig. De flesta ansåg att själva processen lärde oss mera än resultatet. Den lade grunden till fortsatt ömsesidig respekt mellan medborgare och politiker och ett förtroende för medborgarkunnande och medborgardeltagande.

Sammanfattning

Till metodens styrkor hör:

- Kontexten. Temat var relevant, likaså var deltagarna medvetna om syftet med konsultationen och att de var en del av en europeisk process. Kontrakt fanns med EU-kommissionen och Margot Wallström som lovat bemöta rapporten och lyssna på medborgarna.
- Mentometerknapparna garanterade att allas åsikt registrerades.
- Rapporten gjordes under konsultationens gång och den överlämnades till nationella

- politiker vid konsultationens slut. Även deltagarna fick ett exemplar med sig hem.
- Diskussionerna följde de deliberativa demokratiska idealen.
  - Processens synlighet och öppenhet.
  - Uppföljning skedde på olika nivåer (nationella och europeiska, av lekmän och experter, av medborgare och politiker).
  - Organisationen fungerade även på europeisk nivå, mycket tack vare ett internt partnerforum som fanns till för alla nationella arrangörer. Likaså ordnades utbildning för representanter från varje land i Bryssel.

Metoden hade även en del svagheter. Dessa är:

- Urvalsprocessen var inte vetenskaplig.
- Experterna hade en undanskymd roll.
- Olika teman i olika grupper gjorde att deltagarna i de olika grupperna inte kunde dela erfarenheter och åsikter.
- Svårt att säga något om sidoeffekter pga att inga mätningar eller undersökningar gjordes.
- Dyrt att genomföra.

3.3 Deliberativa opinionsundersökningar⁹⁵

Traditionella opinionsundersökningar visar vad allmänheten tycker, även om allmänheten inte har någon egentlig åsikt eller ger frågan någon större uppmärksamhet. En deliberativ opinionsundersökning visar vad allmänheten *skulle* tycka, om de var mer informerade och hade bättre möjligheter att överväga den aktuella frågan. Erfarenheter från deliberativa opinionsundersökningar visar att en deliberation kan leda till dramatiska förändringar i en persons åsikter, och på så vis ha en stor inverkan på politiken (på röstningen). Deliberativa opinionsundersökningar (eg. *Deliberative Polling*) har utvecklats av professor James S. Fishkin år 1988. Tillämpningen har skett i samarbete med

professor Robert C. Luskin och metoden har sedan den testades första gången i Storbritannien år 1994 använts i stora delar av världen.

I oktober 2007 ordnades den första EU-täckande deliberativa opinionsundersökningen kallad "Tomorrow's Europe". 3500 personer tillfrågades i en första gallundersökning varefter 400 medborgare utvaldes slumpmässigt för att komma till Bryssel för att deliberera om EU:s framtid.

Syftet med deliberativa opinionsundersökningar är dels att vara ett socialt vetenskapligt experiment men också att ha en inverkan på den allmänna debatten.

Inklusion

Deltagarna i en deliberativ opinionsundersökning väljs ut genom slumpmässigt urval så att urvalet blir representativt för samhället i stort. Urvalet görs från väljarkåren och den initiala processen går till på följande sätt. Innan medborgaren inbjuds att delta i den deliberativa opinionsundersökningen görs en vanlig opinionsundersökning (ansikte mot ansikte eller per telefon). Syftet är att få veta vad den personen anser och tycker i olika frågor. Efter att man samlat in svaren från de utvalda medborgarna görs en ny urvalsprocess bland dem som svarat och en del av dem väljs ut (för att få ett representativt urval). Dessa inbjuds att komma och delta i en deliberation. Resor, måltider och logi betalas och deltagaren får även en ekonomisk ersättning för att delta. Antalet deltagare är ofta 400-500 personer.

Temat väljs ut av arrangörerna i samarbete med olika intressegrupper, politiker och organisationer. Tillvägagångssättet varierar mellan olika deliberativa opinionsundersökningar.

⁹⁵ Fishkin 1997, <http://www.tomorrowseurope.eu>

Deliberationens genomförande

Den europeiska deliberativa opinionsundersökningen gick till på följande sätt. Efter att deltagarna hade valts ut och inbjudits att delta i deliberationen fick de bakgrundsmaterial hemskickat om de ämnen som skulle diskuteras. Temat för deliberationen var framtidens EU. Deliberationen inleddes med att deltagarna tog del av informationsmaterialet (man utgick inte ifrån att deltagarna nödvändigtvis hade läst det på förhand). Därefter delades deltagarna slumpmässigt in i smågrupper där gruppdiskussioner tog vid. I grupperna valde man för varje tema ut frågor som man vill ställa till experter och politiker som bildade en panel. Panelens medlemmar fick först hålla en kort presentation varefter de utfrågades av deltagarna. Efter detta mättes deltagarnas åsikter i en opinionsundersökning. Resultaten och processen analyserades sedan i TV och i media. I en del deliberativa opinionsundersökningar mäts deltagarnas åsikter före, under och efter deliberationen. Ibland mäts de även en tid efteråt.

De två centrala faktorerna i deliberativa opinionsundersökningar är representativitet och deliberation. Representativiteten nås genom det slumpmässiga urvalet. Ofta har man kontrollgrupper som inte delibererar med i undersökningen. Detta gör det möjligt att se att förändringen verkligen sker på grund av deliberationen och inte på grund av eventuella händelser i världen vid samma tidpunkt.

Själva deliberationen sker i små grupper som leds av en facilitator. Facilitatorns uppgift är att skapa en trygg stämning där deltagarna kan diskutera politiska frågor tillsammans, se till att ingen dominerar diskussionen, se till att alla deltar och hjälpa till att hålla diskussionerna till sakfrågan som skall diskuteras. Undersökningar som gjorts vid deliberativa opinionsundersökningar visar att det inte råder något gruppträck eller att det skulle ske någon polarisering av

åsikter. Detta kan bero på att det endast råder krav på konsensus vad gäller frågorna till experterna, inte vad gäller svaren.

I de små grupperna kan deltagarna överväga olika alternativ och ställa olika argument mot varandra. Det skall råda balans; argument som stöder en sida av en sak skall mötas också av den andra sidan. Deltagarna bör också ha tillräckligt med information för att kunna bilda sig en uppfattning i frågan. De bör även vara samvetsgranna och verkligen kunna sätta sig in i frågan utan att ha strategiskt handlande i baktanken.

Det finns flera utmaningar med deliberativa opinionsundersökningar. För det första är metoden dyr att genomföra och det gäller att skapa ett sammanhang där medborgarnas röst verkligen hörs. Det är också en utmaning att samla och sammanställa ett relevant informationsmaterial. Vilka intressenter man väljer att engagera i denna process är avgörande liksom hela planeringen och den initiala processen i sig. En annan utmaning är att hitta en passande media partner. Alla deliberativa opinionsundersökningar har sänts i TV. Det är också viktigt att tänka igenom förhållandet till politiker; vilka och i vilken mån de skall engageras.

Beslutsfattande

Grupperna gör endast beslut om vilka frågor de skall ställa till expert- och politikerpanelen. Deltagarnas åsikter mäts före, under och efter deliberationen i en opinionsundersökning och inga krav på gruppbeslut eller dylikt finns.

Öppenhet

Artiklar om händelsen i media redan när de potentiella deltagarna skall göra sitt val att delta hjälper till att skapa förtroende och trovärdighet för evenemanget.

Informationsmaterialet bör vara balanserat och innehålla argument både för och emot en sak. Likaså bör de experter som deltar representera olika sidor av en fråga. Eftersom varje deliberativ opinionsundersökning TV sänds så har allmänheten bra insyn i båda process och substans. För den deliberativa opinionsundersökningen ”Tomorrow’s Europe” finns en webbsida på www.tomorrowseurope.eu.

Positiva sidoeffekter

Undersökningar visar att deltagarnas åsikter förändras, ibland t.o.m. drastiskt. Medborgarna är också efteråt bättre informerade och mer engagerade i de frågor som diskuterats under deliberationen. När vanliga medborgare får en chans att verkligen överväga och begrunda en fråga och ta del av konkurrerande argument tar de chansen att bli bättre informerade. Deras övervägda åsikt visar på en högre kunskapsnivå och större överensstämmelse med deras grundläggande värderingar och antaganden. Undersökningar från deliberativa opinionsundersökningar visar också att diskussion är den enskilt viktigaste faktorn till åsiktsförändring.

Sammanfattning:

Till metodens styrkor hör:

- Ett stort urval.
- Möjlighet att fråga ut experterna.
- Öppenheten och media. I regel presenteras och analyseras resultaten i TV. En del konsultationer har även TV-sänts.
- Valdokumenterade positiva sidoeffekter.

Till modellens svaghet hör:

- Dyrt att genomföra.
- Slutresultatet är endast en mätning av åsikterna.
- Oklart vilken policy inverkan det har.

3.3.1 Deliberationens Dag⁹⁶

Deliberationens Dag (Deliberation Day) är Fishkins och Ackermans amerikanska tanke experiment och det har inte genomförts i praktiken. Tanken är ändå så intressant, inte minst för den lokala nivån, så den passar bra in i denna rapport.

Deliberationens Dag är tänkt att bli en ny nationell helgdag. Dagen skulle hållas två veckor före stora nationella val. Registrerade väljare skulle bjudas in till näraliggande mötesplatser, för att i grupper om 15 personer och i stora grupper om 500 personer, diskutera de centrala frågorna i valkampanjen. Varje medborgare som deltar får \$150 för att ha utövat sitt medborgarskap under en arbetsdag. Deliberationens Dag skulle vara en två dagars händelse så att varje medborgare kunde välja att ta endera dagen ledigt för att komma och deliberera om frågor som rör nationen.

Inklusion

Debattarrangörerna frågar valets huvudkandidater vilka som är de två viktigaste frågorna/teman som nationen står inför. I ett tvåpartisystem (som USAs) kommer troligen två till fyra teman att utkristalliseras. Partierna får sedan skriva ner sina åsikter om de valda frågorna/teman i ett bakgrundsmaterial som riktas till allmänheten.

Deliberationens genomförande

Dagen börjar med att medborgarna slumpmässigt delas in i grupper om 15 personer. De ser tillsammans på en TV debatt där de aktuella frågorna diskuteras av de främsta nationella kandidaterna. Kandidaterna utfrågas av nationens bästa journalister och alla medborgare ser

⁹⁶ Ackerman & Fishkin 2002, Ackerman & Fishkin 2004

samma program. TV debatten varar ca 1 h och efter den är det dags för medborgarna att deliberera. Varje grupp väljer en förman inom sig och sedan är det gruppernas uppgift att förbereda sitt bidrag till det stora mötet med 500 medborgare. Förmanen fungerar som en facilitator och varje deltagare får 5 min. taltid. Varje gång en deltagare säger något sätts hans/hennes timer på. Ingen kan tala en andra gång innan alla fått chansen att tala en gång. Förmanen kan inte ge ordet till någon som använt sina 5 minuter om det finns sådana med tid kvar som vill prata. Varje deltagare presenterar en fråga som han/hon tycker borde diskuteras i plenum (med alla 500 medborgare) och sedan röstar man (sluten omröstning, ja-nej) om vilken fråga som skall tas till stora gruppen. De tre frågor som har fått flest antal röster tas med.

Under lunchpausen (som följer) sorterar en moderator gruppernas frågor (samma frågor i samma grupp) och drar sedan slumpmässigt 15 olika frågor som kommer att diskuteras i plenum. Partirepresentanterna som skall diskutera frågorna får ta del av dem. Under den efterföljande debatten får varje partirepresentant 2 min. på sig att svara på varje fråga och slutligen 5 min. att göra ett slutanförande. Efter detta går deltagarna tillbaka till sina smågrupper och varje deltagare får igen 5 min. taltid för att dela med sig av sina reaktioner.

Med Deliberationens Dag strävar man efter att skapa en tvåvägs kommunikation. Den nationella TV-debatten ger den nationella valkampanjen stor möjlighet att sätta agendan. Men i de små grupperna kan varje deltagare påverka agendan och även ta upp frågor som inte fanns med i den nationella debatten. Man kan försöka övertyga sina medmänniskor i gruppen att sätta en viss fråga bland topp tre, och då går den vidare till eftermiddagens debatt.

Tack vare pausen mellan Deliberationens Dag och valdagen vill man förhindra att diskussionerna

i smågrupperna blir till ideologiska påtryckningar. En svaghet med Deliberationens Dag är att den kommer att bli kostsam. Den stora fördelen jämfört med andra metoder är att man kan ha både deliberation och massdeltagande.

Beslutsfattande

Inga beslut och ingen omröstning görs. Syftet med dagen är att göra medborgarna bättre förberedda på att rösta. Efter att ha diskuterat och delat med sig av sina åsikter och intryck är deliberationen över.

Öppenhet

Dagen kommer troligen att ha en stor inverkan på politiken. Eftersom medborgarna blir mer upplysta blir också kandidaterna tvungna att bli mer djupgående i sina resonemang. I de 500 personers grupper som samlas kommer det att behövas både administrativ personal och lokala politiker. Ett antagande är att det ligger i partiernas intresse att utbilda sina lokala politiker så att de blir bättre rustade att klara av Deliberationens Dag. Dagen kommer att ha stor inverkan på den fortsatta valkampanjen och på valet.

Eftersom alla tar del av samma TV sända debatt under dagens inledning minskar det risken för att någon part skall kunna manipulera processen lokalt. Alla får dessutom ta del av samma bakgrundsmaterial. Under själva deliberationen kan det givetvis lokalt förekomma skillnader både i process och substans. Eftersom alla kan delta har alla också insyn i deliberationen på ett annat sätt än om en utvald grupp delibererar för resten av oss.

Uppföljningen sker vid det påföljande valet två veckor senare. Då ser man resultatet och vilken inverkan Deliberationens Dag har haft. Eftersom det endast är ett tankeexperiment så

här långt är det svårt att säkert sia om vilken inverkan dagen kan ha.

Positiva sideeffekter

Om man ser vilken inverkan en deliberativ opinionsundersökning har på deltagarna så kan man förvänta sig att denna dag skall ha motsvarande effekt. Genom att få ta del av balanserad information, diskutera den med andra och fråga ut politiker får den som deltar en mera upplyst förståelse och en mer genomtänkt åsikt. Detta ger återverkningar i valresultatet.

De som deltar i Deliberationens Dag tenderar att öka sin förståelse för det allmännas bästa. Många medborgare tänker relativt egoistiskt och reflekterar inte över det allmännas bästa. Genom att delta i en sådan här deliberation tenderar de att öka sin förståelse för det komplexa sambandet mellan värderingar, de centrala frågorna och kandidaternas position. Medborgaren blir i någon mån mer villig att ta det allmännas bästa i beaktande när de egna åsikterna formas. Samtidigt blir kandidaterna tvungna att göra samma kalkylering och inte bara komma med fräcka uttalanden och slogans.

De medborgare som skall delta i Deliberationens Dag vill inte framstå som dumma framför sina medmänniskor och kommer därför att i högre grad ta del av allmänna diskussioner, läsa på och följa med politiken på ett annat sätt. Även om de planerar att inte använda sina 5 min. taltid under deliberationen så kommer de ändå att förbereda sig genom att de blir mer mottagliga för medias rapportering. Detta har undersökningar från deliberativa opinionsundersökningar visat.

Efter Deliberationens Dag fortsätter diskussionerna och medborgarna kommer att diskutera händelsen med varandra och ställa frågor som

de inte fick svar på under dagen. Det leder till mera diskussion, mer lärande och mer reflektion inför själva valdagen. Opinionsmätningar kommer att göras för att mäta olika förändringar i åsikter och dessa kommer att leda till ytterligare diskussion.

Sammanfattning

Till metodens styrkor hör:

- De samma som för deliberativa opinionsundersökningar.
- Alla deltar.
- Troligen stor inverkan på samhällsengagemanget då alla deltar.

Till metodens svagheter hör:

- Dyrt att genomföra.
- Ej genomförts i praktiken.

3.4 Medborgarjury⁹⁷

I en medborgarjury kommer en grupp slumpmässigt utvalda medborgare samman för att deliberera om en särskild fråga. Frågan kan vara både bred och omfattande eller snäv och begränsad. Under några dagar får deltagarna information om frågan och de får höra många olika åsikter från s.k. vittnen, som är valda utgående från sin expertkunskap eller på grund av att de representerar vissa berörda intressen. Utbildade facilitatorer ser till att processen blir rättvis och jurymedlemmarna får möjlighet att krossförhöra vittnen och, vid vissa tillfällen, begära kompletterande information och/eller kalla in nya vittnen. Juryn gör sedan ett beslut eller ger rekommendationer i form av en medborgarrapport. Det krävs också ofta att den grupp som initierat medborgarjury (ofta en statlig avdelning, lokal myndighet eller annan byrå) reagerar på medborgarrapporten, genom

---

⁹⁷ Smith & Wales 2000

att agera enligt den eller förklara varför de inte samtycker. Även om det finns skillnader, dras paralleller ofta till juridiska medborgarjuryn. I båda fallen antas det att en liten grupp vanliga människor, utan speciell utbildning, är villiga att och kan göra viktiga beslut för det allmännas bästa.

Inklusion

Det ideala vore att alla medborgare kunde delta i en medborgarjury men eftersom detta ideal svårligen är uppnåbart i praktiken så strävar man efter ett brett urval, med medborgare med olika erfarenhet och bakgrund. En medborgarjury består av 12-24 personer och urvalet bör vara representativt för samhället i stort. Det finns dock vissa problem med statistisk representation. Ingen jury kan spegla precis alla åsikter och förhållningssätt. Kan t.ex. kvinnliga jurymedlemmar förväntas representera alla kvinnor i samhället, en äldre jurymedlem alla de äldre i samhället osv.? Det väcker också frågan huruvida jurymedlemmarna är valda pga vissa karakteristika (utgående från representation) snarare än som medborgare som genom att reflektera över sina värderingar och åsikter kan komma att förändra dem (i en deliberation). Urvalsmetoden bör vara socialt rättvis och balanserad eftersom processen annars lätt tolkas som orättvis och socialt exkluderande, vilket ger upphov till skepticism vad gäller juryns slutsatser. Det låga antalet deltagare i en medborgarjury gör att urvalet inte kan ses som representativt för samhället i stort.

Innan juryn väljs ut måste man bestämma från vilken population urvalet skall göras. Medborgarjuryens logik är den att den population från vilken deltagarna väljs borde vara ändamålsenlig för det ämne som skall diskuteras.

Vittnena skall väljas så att alla grupper som kan tänkas påverkas av beslutet skall ha en chans att presentera ”bevis” inför juryn.

I god tid innan deltagarna väljs har beslut tagits om deliberationens tema. Temat eller frågan har formulerats och relevant information och vittnen har valts. Det finns en risk att innan medborgarna har involverats kan frågor, information och vittnen ha mobiliserats ut ur processen. Experiment har gjorts där juryn getts total kontroll över den initiala processen. Juryn har även i vissa fall involverats i processen genom s.k. *pre jury* med uppgift att genom deliberation bestämma temat. Det finns en viss risk för manipulation och styrning av processen om för mycket bestämts innan själva deliberationen tar vid.

Deliberationens genomförande

I början av processen görs ofta förhållningsregler upp som tar fasta på ömsesidig förståelse och behovet av att lyssna till och respektera andras argument.

Storleken på juryn och tiden den spenderar tillsammans för att deliberera har stor vikt för processens kvalitet. En liten jury minskar risken för att skickliga demagoger tar över. Det är också lättare för deltagarna att göra sin röst hörd i en liten grupp. Det är viktigt att facilitatorn inte driver kravet på konsensus för hårt utan tillåter jurymedlemmarna att arbeta sig igenom eventuella meningsskiljaktigheter. Det måste finnas utrymme för oenighet i processen. Även om medborgarjuryn hyser majoritets/minoritets beslut kan förväntningar på konsensus skapa en spärr för kritisk dialog och enskilda perspektiv dominerar då agendan. Dialog förekommer i jurysessioner men också i små grupper där deltagarna ofta roterar.

En medborgarjury består av ca 12-24 deltagare men antalet kan naturligtvis variera. I Storbritannien och USA där det finns mest erfarenheter av medborgarjuryn varar en deliberation cirka fyra dagar. Under dessa fyra dagar kommer

deltagarna relativt nära varandra och kan gå på djupet i frågan.

Det är av största vikt att facilitatorerna och arrangörerna är oberoende. Då strategisk manipulation av mäktiga aktörer kan minimeras i det initiala skedet erbjuder medborgarjuryn en utmärkt miljö för deliberation och för utvecklingen av ett aktivare medborgarskap.

Vilken betydelse har då en medborgarjury? Kritiker menar att medborgarjuryn är en charad och att beslutsfattare helt enkelt sedan väljer vilka argument i medborgarrapporten de lyfter fram och vilka de ignorerar, att de använder juryn för att validera impopulära beslut och selektivt fullföljer rekommendationer från juryn. Uppgörandet av ett kontrakt med beslutsfattare innan medborgarjuryn involveras kan fungera som motvikt till detta. Där relevanta institutioner reagerar på juryns rekommendationer (positivt eller negativt) ökar den demokratiska legitimiteten i beslutsprocessen. Det är viktigt att medborgarjuryn inte ses som isolerade händelser utan som en del av en större demokratisk process.

Som ett minimum kan medborgarjuryn ses som ett supplement till de representativa institutionerna och som ett sätt att föra in upplysta medborgarperspektiv i beslutsprocessen.

Medborgarjury metoden kunde användas upprepade gånger för samma tema på lokal nivå. På det sättet skulle fler personer deliberera och man fick fler resultat som man sedan kunde föra samman och analysera tillsammans. Det skulle också ge större legitimitet åt jurygruppernas beslut.⁹⁸

Beslutsfattande

Medborgarjuryn förväntas nå en form av konsensus, även om de kan använda sig av majoritetsval och uttrycka minoritetens ståndpunkter. Många forskare har kritiserat detta och påpekat att krav på konsensus kan leda till gruppträck och maktspel. Ett sätt att undvika detta är att ge juryn tillräckligt med tid att göra sitt beslut.

Öppenhet

Publicitet är viktigt. Medborgarrapporten är utformad för att förklara juryns överväganden och rekommendationer och publiceras ofta brett. I vissa fall, där endast smågrupper delibererar och där de inte representerar någon grupp, kan publiciteten vara begränsad. Under själva deliberationsprocessen är endast ett fåtal utomstående närvarande.

Den begränsade insynen i juryns arbete gör att de ofta har lite inverkan på den allmänna debatten. Ward, Norval, Landman & Pretty (2003) väcker tanken om en öppen medborgarjury som kunde fungera över en längre tid och som vore öppen för alla. Den öppna juryn skulle också vara närmare förbunden med den övriga politiska processen och den skulle kunna svara på det som ”beställaren” gör. Medborgarjuryn kunde fungera som ett interaktivt forum där medlemmarna kan ta del av relevant information och där vittnen kan ge sitt vittnesmål. Detta skulle öppna upp för också globala medborgarjuryn kring t.ex. frågor som hållbarhet, som inte endast är ett lokalt problem.⁹⁹

---

⁹⁸ Ackerman & Fishkin 2004:202-203

⁹⁹ Ward, Norval, Landman & Pretty 2003:282-299

Positiva sidoeffekter

Undersökningar visar att jurymedlemmar nästan alltid förändrar sina uppfattningar och åsikter under processens gång, ju mer involverade de blir i frågan. Det finns också empiriska bevis för att jurymedlemmarna är mer aktiva i civilsamhället långt efter att själva juryprocessen tagit slut. Deltagandet har också en inverkan på känslan av politisk effektivitet – deltagarna känner efteråt större tilltro till sin förmåga att delta och inverka på beslutsprocessen och politiken. De som har kunnat följa en medborgarjury är ofta imponerade över det engagemang och den plikt-känsla deltagarna visar. Även den kompetens de visar i sitt arbete imponerar på många.

Sammanfattning

Till metodens styrkor hör:

- Gott om tid för deltagarna att sätta sig in i ämnet.
- Ofta kontrakt med beslutsfattare som skall reagera på rapporten.
- Kan begära tilläggs-material.
- Får ”förhöra” många olika experter.
- Dokumenterade sidoeffekter.
- Mycket erfarenheter finns av metoden.

Till metodens svagheter hör:

- Relativt få deltar.
- Urvalet är därför inte representativt för samhället.
- Medborgarjury kan ordnas för att rättfärdiga redan gjorda beslut.

3.5 Konsensuskonferenser¹⁰⁰

Konsensuskonferenser, som utvecklats av Teknologirådet i Danmark, är en metod för att klargöra den allmänna opinionen i en vetenskaplig eller teknisk fråga. Ofta handlar konsensuskonferenser om etiska frågor, som inte har några rätt eller fel svar, där medborgare och experter möts för att diskutera. Människor med olika bakgrund och erfarenhet deltar i en process där de tillsammans kan visa på hur en viss teknologi borde användas och ge riktlinjer för hur den borde utvecklas. En konsensuskonferens har som mål att göra medborgarnas röst hörd i frågor som av tradition styrs av experter, företag och mäktiga sponsorer. Konsensuskonferensen ger ramarna för en debatt där medborgarnas tankar och rekommendationer ställs ansikte mot ansikte med politikerns och andra berörda aktörers argument och åsikter.

Inklusion

I en konsensuskonferens medborgarpanel deltar 10-16 medborgare med uppgift att diskutera ett (ofta kontroversiellt) vetenskapligt och/eller teknologiskt tema. Rekryteringen sker oftast genom att man först gör ett slumpmässigt urval av 2000 medborgare. Dessa kan sedan ansöka om att få delta i en medborgarpanel. På basen av ansökningarna väljs 10-16 deltagare ut. Panelen måste vara representativ vad gäller ålder, kön, sysselsättning och bostadsort. Fokus sätts också på att deltagaren är öppen till temat och intresserad att delta i en debatt kring det.

---

¹⁰⁰ <http://www.tekno.dk>, <http://www.loka.org>, Chiou-Fen Lin et al 2007, Myung-Sik Kim 2002, Baren & Nathanson 2005

Den viktigaste faktorn är att panelens medlemmar tillsammans representerar en bred erfarenhet i ämnet så att tankar, förväntningar, oro och frågor som finns hos allmänheten också finns i panelen.

Medborgarpanelen väljer, med hjälp av styrgruppen, medlemmarna i expertpanelen. Målet är att få en så bred expertpanel som möjligt där experter och forskare från olika discipliner och forskningsfält kan mötas. Upp till 25 experter, med olika bakgrund, kunskap och erfarenhet, kan delta. Fokus ligger på dialogen mellan experter och ”vanliga” medborgare.

Deliberationens genomförande

En konsensuskonferens varar 3-4 dagar men panelmedlemmarna träffas också för 2 förberedande sessioner innan själva konferensen. De konsensuskonferenser som ordnats har sett lite olika ut men generellt kan följande steg identifieras i processen.

Tillsättande av projektledare (och ev. ett team) och styrgrupp: Minst 6-12 månader innan själva konsensuskonferensen utses en projektledare och en styrgrupp. Styrgruppen består av 4-6 nyckelexperter inom området i fråga. Medlemmarna väljs så att gruppen får en så bred representation som möjligt vad gäller intressen, åsikter, expertkunskap och nätverk. Projektledaren med sitt ev. team och styrgruppen träffas i planeringsskedet.

Medborgarpanelen väljs: Minst tre månader innan själva konsensuskonferensen har medborgarpanelen valts ut bland intresserade och frivilliga.

Bakgrundsmaterial: I bakgrundsmaterialet finns information om konsensuskonferensen och utförlig information om det tema som skall diskuteras. Materialet skall ge medlemmarna en

varierande och mångsidig bild av de viktigaste åsikterna, konflikterna, problemen och utvecklingstrenderna vad gäller ämnet i fråga. Materialet skickas till deltagarna på förhand.

Medborgarpanelens förberedande möten: Två dagars förberedande möten hålls med medborgarpanelen. De har på förhand läst igenom materialet och deras uppgift är att sammanställa gemensamma frågor till expertpanelen. De skall även, med hjälp av styrgruppen, välja ut experter till expertpanelen. Under de förberedande mötena, som varar två dagar i sträck eller två separata dagar, kan även ingå korta föreläsningar. Syftet med dessa förberedande möten är att ge panelmedlemmarna en inblick i temat och att förbereda dem för mötet med experterna genom att de formulerar frågor och kräver tilläggsförklaringar av experterna.

Konsensuskonferensen: Konferensen hålls under 3-4 dagar och halva konferensen är öppen för allmänheten. Endast medborgarpanelens överläggning och diskussion är sluten.

Dag 1: Experterna svarar på frågorna de fått i förväg av medborgarpanelen. Presentationerna finns även i skriftlig form och kan användas av medborgarpanelen under deras överläggning längre fram. Allmänheten får också närvara.

Dag 2: Under första halvan av dagen ställer medborgarpanelen tillägsfrågor till expertpanelen. Konsensuskonferensen är öppen för allmänheten som även får delta genom att ställa frågor. Under andra halvan av dagen börjar medborgarpanelens överläggning och den är inte öppen för allmänheten.

Dag 3: Medborgarpanelen fortsätter diskutera och formulera innehållet till slutrapporten.

Dag 4: Medborgarpanelen presenterar sina slutsatser för åhörarna (allmänheten kan vara med). Experterna ges möjlighet att korrigera eventuella fel i rapporten. Även åhörarna kan ställa frågor till medborgarpanelen. Konferensen slutar med en debatt där panelen, experterna, politiker och åhörarna samt media deltar.

Efter att ha diskuterat med expertpanelen har medborgarna bättre kunskap om temat och träffas för att diskutera och överlägga. Under första halvan av sista dagen skall medborgarpanelen formulera sina rekommendationer och sitt konsensus uttalande. De har även då tillgång till expertpanelen och kan ställa klagörande frågor till dem. Efter detta görs de sista ändringarna och därefter presenteras rapporten.

Beslutsfattande

Resultatet från en konsensuskonferens är en slutrapport som innehåller medborgarpanelens ställningstagande i det givna ämnet. Panelmedlemmarna måste vara överens om innehållet i rapporten så den representerar den konsensus som de kunde uppnå. Avvikande minoritetsåsikter kan också finnas med i uttalandet och rapporten men alla måste vara överens om innehållet. Rapporten innehåller även rekommendationer för myndigheter och politiker för hur temat skall tacklas.

Medborgarpanelens rapport innehåller medborgarpanelens frågor till experterna, svaren från experterna och medborgarpanelens slutliga ställningstagande. Rapporten skickas till alla deltagare, riksdagsledamöter och andra centrala aktörer inom området.

Öppenhet

Bakgrundsmaterialet skall finnas tillgängligt också för allmänheten, t.ex. via en webbsida. Alla diskussioner i plenum där experter och medborgarpanelen möts är öppna för allmänheten. Endast medborgarpanelens egen överläggning och uppgörande av det slutliga ställningstagandet är stängt för allmänheten. Resultaten presenteras för en bred publik där även media deltar och slutar i en debatt där samtliga parter deltar.

När rekommendationerna för konsensuskonferensen följs garanteras en öppen och transparent process.

Positiva sidoeffekter

Liksom resultaten från övriga deliberativa metoder så visar också resultatet från konsensuskonferenser att metoden gör det möjligt för deltagarna att fatta informerade och ansvarsfulla beslut. Erfarenheterna visar att deltagarna i en konsensuskonferens ofta ändrar åsikt efter deliberationen och de påvisar även en ökad kunskap i ämnet. Det som är intressant är att även medborgare som inte deltog direkt i processen ändrar åsikt i frågan. Detta torde bero på dels medias rapportering samt att allmänheten kan delta i vissa delar.

Processen är bildande för deltagarna. Det är en process där människan lär sig och får praktisera universellt tänkande ur samhällets synvinkel. Som i andra deliberativa experiment visar också resultaten från konsensuskonferenser att deltagarna kunde se över de egna intressena för att fokusera på det gemensamma bästa och på hela samhällets intressen.

Processen främjar även dialog mellan experter från olika discipliner, t.ex. humanister och biotekniker, och de får en möjlighet att reflektera över sin egen forskning och få allmänhetens syn på den. Experterna är även tvungna att använda ett enklare språk (än det egna fackspråket) för att göra sig förstådda hos allmänheten. Detta gör att också experter med olika bakgrund lättare kan förstå varandra.

Sammanfattning

Till metodens styrkor hör:

- Deltagarna kommer med i ett tidigt skede och kan påverka processens innehåll.

- Den tillåter deltagarna att sätta agendan.
- Deltagarna lär sig mycket om ämnet.
- Konferensen är öppen för allmänheten vilket leder till en bättre förståelse för det komplexa ämnet som är fokus för konsensuskonferensen.
- Klar koppling till beslutsprocessen och resultatet torde ha en inverkan då beslutsfattare och politiker är med i processen.
- Experter från olika discipliner deltar, och dialogen mellan dem ökar.
- Svåra etiska och kontroversiella teman kan diskuteras.

Till metodens svagheter hör:

- Relativt få deltar.
- Självselektion i första skedet av urvalet gör att sannolikheten för marginaliserade grupper att delta minskar.
- Dyrt att ordna.
- Passar inte för alla typer av teman.

Efter en konsensuskonferens har i vissa fall metoden Delfipanel använts för experternas del. På det sättet får man med även deras synpunkter och de får möjlighet att ge ett eget utlåtande. Deras rapport kan sedan jämföras med medborgarpanelens. För mera information om Delfimetoden se Metodcenters metodbibliotek på www.methodcentre.com.

3.6 Komparativ analys av de beskrivna deliberativa mini-demos

Det går inte att urskilja en modell som den bästa så denna analys kommer att fokusera på styrkor och svagheter hos de fem (sex om man inkluderar Deliberationens Dag) beskrivna modellerna. Deliberationens Dag är ingen mini-demos men jag kommer ändå då att ta med den i min analys för att kunna urskilja den modellens styrkor och svagheter i relation till de andra modellerna.

Inklusion

Alla modeller har vissa liknande karakteristika. De involverar en mångfald av utvalda medborgare för att få med ett brett spektrum av perspektiv och åsikter. Deltagarna ses inte som representanter för ”sin grupp” utan representerar endast sig själva och sina åsikter. Alla modeller kan användas (en del har använts) för olika typer av teman. Erfarenheterna visar att deltagarna är villiga och kapabla att delta i en deliberation också om komplexa och tekniskt svåra ämnen

Modellerna skiljer sig även på vissa punkter.

- Medborgardiskussionen och deliberativa opinionsundersökningar mäter hur deltagarnas åsikter förändras. Deltagarna fyller in själva deliberationen i en undersökning som mäter vissa karakteristika och åsikter.
- Antalet deltagare varierar. I en konsensuskonferens deltar 10-16 personer och i en deliberativ opinionsundersökning deltar 250-500 personer. De övriga modellerna finns däremellan.
- Representativt urval garanteras i medborgardiskussionen, deliberativa opinionsundersökningar och medborgarjuryn men ej i europeiska medborgarråd som endast eftersträvar att representera en mångfald av EU:s befolkning. Vissa sociodemografiska kriterier användes men urvalet var inte representativt för samhället i stort. Konsensuskonferenser strävar inte heller efter ett representativt urval utan efter ett balanserat urval vad gäller erfarenhet och kunskap.
- De marginaliserade grupperna blir inte nödvändigtvis representerade eftersom självselektion används i första skedet av urvalet vid medborgardiskussionen, deliberativa opinionsundersökningar och konsensuskonferenser.
- I Deliberationens Dag görs inget urval eftersom alla medborgare inkluderas.

- Urvalet görs från olika populationer. I medborgardiskussionen användes väljarkåren i Åboland, i europeiska medborgarråd hela befolkningen, i deliberativa opinionsundersökningar hela väljarkåren.
- Valet av tema sker på lite olika sätt. I europeiska medborgarråd får medborgarna själva vara med och välja tema genom en deliberativ händelse innan själva rådslaget. Även vid konsensuskonferenser har medborgarna, dvs deltagarna, stort inflytande på agendan.

Deliberationens genomförande

Förhållandena i samtliga mini-demos verkar garantera en ”trygg” deliberation. Även med ett stort deltagarantal sker deliberationen i mindre grupper ledda av en facilitator som garanterar att allas röst blir hörd och respekterad.

I samtliga fall får deltagarna ta del av bakgrundsinformation och fakta och de får lyssna till och fråga ut experter. Deltagarna får information på förhand som de kan välja att ta del av. I varje deliberativ mini-demos får deltagarna möjlighet att reflektera kring olika ståndpunkter och nya fakta.

Det finns en del skillnader:

- Konsensuskonferenser sätter mer fokus på att informera deltagarna innan själva konferensen. Förmöten hålls. Själva konferensen, liksom medborgarjuryn, varar 3-4 dagar och medborgarna har tid att verkligen diskutera på djupet.
- Deliberativa opinionsundersökningar och europeiska medborgarråd varar ca 2 dagar.
- Medborgardiskussionen och Deliberationens Dag är endags händelser.
- Deliberationens Dag är tänkt att vara en nationell helgdag och ordnas två veckor innan valdagen.

Beslutsfattande

Ingen av de modeller som diskuterats är beslutsfattande i den meningen att de kan fatta bindande beslut. De ger rekommendationer i form av en rapport eller en omröstning. I de fall där en mini-demos ordnas för att ta fram rekommendationer för myndigheter eller det politiska systemet finns det vanligtvis ett kontrakt som förbinder myndigheten att besvara rekommendationerna – genom att acceptera dem eller förklara varför de inte kommer att implementeras.

Modellerna uppvisar vissa skillnader när det gäller det förväntade slutresultatet:

- Deliberativa opinionsundersökningar erbjuder en mätning av åsikterna som slutresultat, Deliberationens Dag kräver inte heller någon rapport utan syftar till att göra medborgarna bättre förberedda att rösta. De övriga modellerna kräver ett gemensamt ställningstagande av grupperna, en rapport, som slutresultat.
- Alla modeller kunde användas för att ha en policy inverkan men få har på förhand ett kontrakt med ett statligt organ. Europeiska medborgarråd, medborgarjuryn och konsensuskonferenser har tydligast haft syftet att ha en inverkan på beslutsfattandet.

Öppenhet

En öppen och transparent process är viktig hos alla modeller, speciellt hos deliberativa opinionsundersökningar som ofta sänds i TV och arrangeras tillsammans med en TV-kanal. Alla modeller tar också fasta på att göra ett balanserat och brett faktamaterial. Hos alla modeller betonas också vikten av att förhindra att starka intressen påverkar och manipulerar den initiala processen. Modellerna skiljer sig åt när det gäller kontinuitet och uppföljning.

- Europeiska medborgarråd har följts upp på många olika nivåer.
- Deliberationens Dag följs upp vid det efterföljande valet.
- Medborgarjuryn som testats online uppnår en viss kontinuitet.

Positiva sidoeffekter

Det torde vara relativt klart att alla de beskrivna modellerna har en inverkan också på medborgarskapet och samhällsengagemanget. Det går inte att entydigt peka ut någon enskild modell som skulle ha en större inverkan än andra. Medborgardiskussionen och deliberativa opinionsundersökningar ger tydliga bevis för att medborgarna påverkas av en deliberation, att de blir mer aktiva i civilsamhället efteråt och att deras åsikter och preferenser förändras efter att de fått ta del av fakta och diskussioner med andra. Sidoeffekterna såsom ett aktivare medborgarskap beror till stor del på hur kvalitativ deliberationen är och inte på hur de olika modellerna är utformade.

Modellerna påminner en hel del om varandra men har lite olika design som gör att de passar olika bra för olika syften. Generellt kan sägas att konsensuskonferenser ofta används vid komplexa och etiska frågor, t.ex. har den använts för att diskutera frågan om kloningens vara eller icke vara. Medborgarjuryn och konsensuskonferenser ger deltagarna mera tid att gå på djupet i temat och kan därför passa bättre för komplexa teman.

4. POLICYREKOMMENDATIONER FÖR ETT LOKALT MEDBORGARRÅD

Förespråkare för deliberativ demokrati understryker oftast två centrala faktorer i den demokratiska processen:

- Politisk jämlikhet eller inklusion – alla röster skall höras och alla medborgare skall ha lika stor sannolikhet att delta.
- Otvingad och öppen dialog – deliberationen skall skyddas från strategisk manipulation och främja ömsesidig förståelse mellan medborgare.

Om beslutsprocessen är inkluderande, dvs involverar också politiskt marginaliserade grupper, och dialogen mellan medborgarna är otvingad och fri kommer det att leda till större förståelse för andras åsikter, mer upplysta beslut och rekommendationer som accepteras av den största delen av deltagarna.¹⁰¹ Dessa faktorer bör vara utgångspunkten också för ett lokalt medborgarråd.

Med utgångspunkt i de metoder som diskuterats och beskrivits ovan så kommer jag nu att beskriva hur ett lokalt medborgarråd kunde se ut. Varje metod har sina förtjänster och därför har jag i min beskrivning av ett lokalt medborgarråd kombinerat olika metoder. Min beskrivning skall ses som en rekommendation för hur en lokal deliberation kunde gå till. Det är naturligtvis väldigt situationsspecifikt hur man väljer att genomföra en deliberation. Med hänsyn till de lokala förhållandena, temat för deliberationen, antalet deltagare och förhållande till det representativa demokratiska systemet och beslutsprocessen så kommer de lokala medborgarråden att ha lite olika design och struktur. De rekommendationer som här diskuterats kan med fördel användas som stöd i planeringen av ett lokalt medborgarråd.

Börja planeringen i tid och gör upp en budget. Reservera tid för det initiala skedet, dvs. planering och rekrytering, Reservera även tid efter medborgarrådet för att sammanställa och sprida resultaten. Bilda gärna en styrgrupp där personer från olika områden sitter med. Involvera politiker, beslutsfattare och tjänstemän på förhand. Det är viktigt att från början skapa öppenhet och insyn i processen. Gör gärna en egen webbsida för medborgarrådet och kontakta media.

Ett medborgarråd som varar två dagar (eller flera) ger deltagarna mera tid att fördjupa sig i ämnet och ger även större möjligheter till reflektion, diskussion och överläggning. Ett lokalt medborgarråd kunde även pågå under en längre tid så att medborgarpanelen träffas regelbundet under en längre tid. Detta ger deltagarna möjlighet att skaffa tilläggsinformation om temat och att diskutera det även med andra. Ett medborgarråd som varar endast en dag kan användas för teman som inte kräver så mycket specifik kunskap. Vid en flera dagars konsultation kommer deltagarna också närmare varandra och klimatet i gruppen torde bli öppnare och bekvämare.

Inklusion

- Använd slumpmässigt urval.
- Sträva efter ett representativt urval – det gör resultatet mer legitimt.
- Antalet deltagare beror på tema, plats, genomförande och budget.
- Om över 1000 personer deltar anses urvalet rent vetenskapligt vara representativt.

---

¹⁰¹ Smith 2005:39

Vem och hur många skall delta?

Vid ett lokalt medborgarråd rekommenderas att minst 20 personer deltar, men fler kan med fördel delta. Det finns ingen övre gräns för deltagarantal. Orsaken till att ha minst 20 deltagare är att deltagarna då kan delas in i två grupper. Man får då två slutresultat och kan dra bättre slutsatser. Resultatet blir också mer legitimt ju fler som deltar. En del av den kritik som riktats mot deliberativa mini-demos är just det att så få har möjlighet att delta och att det därför inte följer normen om politisk rättvisa. I ett lokalt medborgarråd kunde sannolikt ett större antal kunna delta utan att kostnaderna skjuter i höjden.

Var beredda på att kontakta många fler personer än det deltagarantal ni vill ha. Personer säger nej, har förhinder, blir sjuka eller dyker inte upp av en eller annan orsak. T.ex. för att få 20 personer att delta bör ni i första skedet kontakta så många personer att ni har minst 100 personer som sagt ja. Använd slumpmässigt urval i första skedet. Bland dem som svarat ja görs sedan ett representativt urval så att den utvalda gruppen blir representativ för samhället i stort. Bjud in drygt 20 personer eftersom någon alltid lämnar bort i sista stund. Ju fler ja-sägare ni har att välja mellan desto lättare blir det att göra ett representativt urval.

Hur väljs deltagarna ut?

Det finns flera olika metoder att välja ut deltagare. Den enklaste metoden är att använda sig av telefonboken. Har man kommunen/staden som geografiskt område är det enkelt att slumpmässigt välja ut personer från telefonboken. När ni ringer upp personerna bör ni förklara vad det handlar om, temat och syftet med medborgarrådet, berätta om processen och hur resultatet skall användas. Kontrollera även personens bakgrundskaraktäristika, såsom kön, ålder, yrke

(ni kan ha färdiga kategorier att välja mellan), årsinkomst (färdiga kategorier) och adress. Meddela att informationen inte kommer att spridas vidare. Om personen är intresserad att delta så hör ni av er inom två veckor.

När ni har gjort det första slumpmässiga urvalet väljer ni bland dem ut ett representativt urval för kommunen/byn/stadsdelen/det aktuella området. Ni kan använda er av följande kriterier: kön (50:50), åldersgrupper, socioekonomisk bakgrund, boendeort/region, språk/minoriteter, invandrare, övrigt (t.ex. handikappade eller grupper som är svåra att nå). Gör urvalet representativt i förhållande till hela populationen.

Ett annat sätt är att skicka ut en inbjudan till ca 1000 personer. Av de positiva svaren väljer ni sedan ut representanter för det antal ni vill ha. På nationell nivå kan man räkna med en svarsprocent på ca 20-30%. På lokal nivå torde svarsprocenten vara högre än på nationell nivå, eftersom händelsen är närmare medborgarna både mentalt och fysiskt. Orsaken att skicka till så många som 1000 personer är att ni då får ett större urval att välja från och det blir följaktligen lättare att göra ett bra representativt urval. T.ex. vid medborgardiskussionen kontaktades 2500 personer och 135 deltog i deliberationen¹⁰².

En annan metod är att vända er till statistiskcentralen och be dem göra urvalet åt er. Detta är betydligt mer tidskrävande och dyrare. Budgetera för detta (kolla med dem vad det kostar) och avsätt åtminstone 6 månaders tid för det. Detta är en vetenskapligt mer korrekt metod.

Var medveten om att vid ett slumpmässigt urval kommer andra personer än sådana som av tradition och på eget initiativ deltar i liknande tillställningar. Var lyhörd och flexibel för deras frågor och behov. De kan behöva hjälp med att ordna sin resa, hjälp med barnpassning, hundvakt etc.

---

¹⁰² Setälä et al 2007a:233

Hur väljs tema?

När deltagarna till medborgarrådet börjar rekryteras skall temat vara klart. Temat kan väljas genom en motsvarande deliberation där medborgarna sätter agendan. Oftast finns en idé om ett tema redan då medborgarrådet börjar planeras. Tänk på att inte välja temat helt på eget bevåg utan involvera även politiker, tjänstemän, olika intressegrupper, organisationer, föreningar osv. Öppenheten och insynen är viktig.

Naturligtvis kan denna process se olika ut. I en kommun eller en by finns teman som för tillfället är aktuella. Dessa kan vara en utgångspunkt för temadiskussionen. På ett förberedande möte kan olika aktörer vara med och avgränsa det slutliga temat. Ett lokalt medborgarråd bör inte handla om mer än tre teman. Ett tema är att föredra eftersom det bör ges tid för deltagarna att kunna fördjupa sig i ämnet. Speciellt om medborgarrådet varar en dag bör inte mer än ett tema avhandlas. Temat kan också väljas med andra metoder, t.ex. genom att använda fokusgrupper.

Syftet med medborgarrådet bör vara klart. Likaså hur resultatet kommer att användas. Finns det en koppling till det representativa demokratiska systemet? Har resultatet någon inverkan? Kommer det att tas på allvar och bemötas? På vilket sätt skall politikerna och beslutsfattarna svara på det? Vem tar emot medborgarnas rapport efter medborgarrådet?

Deltagarna bör få veta hur resultatet kommer att användas och hur deras röst kommer att höras. Planera ev. redan nu in någon form av uppföljning efter medborgarrådet, t.ex. diskussion med politiker eller andra intressegrupper, medborgarpaneler på andra tillställningar, spridning av resultatet på seminarier och konferenser.

Deliberationens genomförande

Initiala processen

Till deliberationens genomförande hör mera än att genomföra medborgarrådet den aktuella dagen. Hit hör också hela processens planering. Det finns ingen modell som passar alla tillfällen och detsamma gäller på lokal nivå. Generellt sett kan följande faktorer ses som elementära steg i ordnandet av ett lokalt medborgarråd.

- (1) Ansvarspersoner samt en styrgrupp utses. Dessa bildar tillsammans en planeringsgrupp som ansvarar för den fortsatta processen och genomförandet.
- (2) Temat väljs. Oftast finns det ett lokalt aktuellt tema som man vill deliberera kring. Ifall inget klart tema finns, eller om det finns många teman, kan en deliberation ordnas för att välja temat. Engagera medborgare, experter, politiker, intressegrupper och andra intressenter i deliberationen.
- (3) Medborgarna rekryteras genom slumpmässigt representativt urval. Ge gärna någon utanför planeringsgruppen uppdraget. På så vis garanteras att ingen internt försöker påverka urvalsprocessen.
- (4) Bakgrundsmaterial sammanställs: Bakgrundsmaterial till själva temat bör sammanställas och skickas till deltagarna 10 dagar på förhand. Be dem att bekanta sig med materialet på förhand men kräv inte att de skall gå igenom det (det har en avskräckande effekt). Materialet bör:
  - a. belysa temat från olika sidor
  - b. vara faktabaserat och neutralt (inte bygga på antaganden)
  - c. inte ta någons parti eller föra någons talan

d. presentera olika sidor och frågeställningar på ett öppet sätt

Man kan be de politiska grupperna i kommunen att läsa igenom och godkänna informationsmaterialet. På det viset garanteras att det inte är vinklat till någon politisk fördel. Oftast krävs flera justeringar efter att olika grupper sagt sitt. Det är viktigt att materialet är överskådligt och lätt att ta till sig. Ifall ni inte själva vill sammanställa materialet så anställ t.ex. en journalist för att göra det.

(5) Inbjudan skickas till deltagarna. Inbjudan innehåller:

- information om händelsen (medborgarrådet) och hur resultatet skall användas
- praktisk information om tider, plats, ersättning av resor, mat och logi samt ev. ersättning till medborgarna som har deltagit. En ersättning gör att uppdraget tenderar att tas mera på allvar. Ersättningen kan vara en penningssumma eller ett presentkort.
- introduktion till temat och bakgrundsmaterialet ni har sammanställt
- programmet för medborgarrådet

(6) Utbilda facilitatorerna.

(7) Skriv det som redan nu kan skrivas för slutrapporten. Allmän information om processen kan skrivas ner redan nu så fyller ni på med deltagarnas synpunkter sedan. Vid medborgarrådets slut bör ni ha en rapport som kan lämnas över och som deltagarna kan ta med sig hem.

(8) Skapa synlighet för det lokala medborgarrådet. Kontakta media och be dem följa en deltagare från det att personen förbereder sig att delta, själva deltagandet och känslorna efteråt. Artiklar i media ger händelsen större trovärdighet. Informera även politiker och tjänstemän så att de känner till det

om de blir frågade. Väljare kan ringa och kolla med dem om det är seriöst och ”på riktigt”. Be media, inklusive lokal-TV och/eller nationell TV och radio att bevaka evenemanget och sprid sedan resultaten också via dessa kanaler. Bjud in allmänheten att delta när resultatet presenteras på själva medborgarrådet.

(9) Ordna uppföljningsevenemang för att hålla temat aktuellt och för att sprida resultaten. Det är även viktigt att berätta om metoden och tillvägagångssättet. Skriv artiklar eller be någon av deltagarna att skriva.

Genomförande av ett tvådagars lokalt medborgarråd

Allting är klart och förberett när deltagarna anländer. Skyltar talar om att de kommit till rätt ställe, deltagarna får sina namnlappar och visas till sina platser. Om man har ett stort rum till förfogande och antalet deltagare är lågt kan man sitta i samma rum vid runda bord i olika hörn. Om rummet är litet är det bra att ha gruppum att ställa till gruppernas förfogande. Deltagarna har på förhand blivit slumpmässigt indelade i grupper och de vet nu vilken grupp de tillhör. Särskilj grupperna t.ex. med olika färger eller symboler på namnlapparna.

Foto: Anne Nisula.

Under första dagen varvas gruppdiskussioner med utfrågning av experter. Under andra dagen görs de sista ändringarna i medborgarpanelens slutrapport och sedan redovisas resultaten inför öppen ridå. Varje grupp leds av en facilitator som håller i processen och garanterar att dialogen är fri och att alla blir lyssnade till. I varje grupp finns även en sekreterare med dator som skriver ner det som diskuteras.

Foto: Anne Nisula.

Det är bra att ha olika experter på plats under hela deliberationen så att när specifika frågor kommer upp finns det någon som kan svara på dem så att frågorna inte lämnar att hänga i luften.¹⁰³

---

¹⁰³ Guttman 2007:420

Programmet kan se ut så här:

	Form	Aktivitet	
Dag 1: förmiddag	Plenum	Inledning och välkomstord	Moderatorn (som håller i dagen) önskar välkommen och berättar om programmet, processen som helhet, medborgarpanelens roll och uppgift samt de förväntade resultaten. Kommunens/stadens representant och/eller politiker eller annan officiell person hälsar officiellt välkommen.
	Gruppen	Presentation av deltagarna	Det är viktigt att skapa en förtrolig stämning från början där alla vågar dela med sig. Använd gärna någon metod när ni gör presentationen. T.ex. att ni hjälps åt att rita en karta över staden/kommunen och sedan prickar deltagarna in varifrån de kommer.
	Gruppen	Introduktion till temat	Facilitatorn går igenom bakgrundsmaterialet och ev. annat informationsmaterial, en första diskussionsrunda tar vid.
	Gruppen	Diskussion kring temat, sammanställning av frågor	Temat diskuteras och åsikter ställs mot varandra. Gemensamma frågor till experterna skrivs ner. Tips! Låt deltagarna diskutera parvis en stund och sedan presentera tre frågor/par. Paret röstar sedan fram de frågor som de tycker är de viktigaste.
		Lunch/Paus	Moderatorn och facilitatorerna sammanställer frågorna
Dag 1: Eftermiddag	Plenum	Experternas inlägg, svar på frågor	Experterna får hålla korta inlägg, svarar sedan på medborgarpanelens frågor, möjlighet finns att ställa ytterligare frågor.
	Gruppen	Gruppdiskussion	Experternas svar och ev. förtydliganden diskuteras. Det gemensamma ställningstagandet avgränsas. Alla i gruppen berättar vad de tycker är viktigast och varför. Sekreteraren skriver ner ett för dagen slutligt ställningstagande. Se till att olika alternativ vägs mot varandra, att det inte bara blir en önskelista. T.ex. begränsad budget gör att om man vill satsa på en sak måste man ge upp något annat.
Dag 2: förmiddag	Plenum	Introduktion till dag 2	Moderatorn går igenom dagens program och förväntat resultat
	Gruppen	Slutligt resultat	Gruppdiskussionerna fortsätter, gruppen bör prestera ett gemensamt ställningstagande som alla kan omfatta. Ifall det råder stor oenighet i gruppen kan även avvikande åsikter tas med. I vissa fall kan man även rösta i gruppen. Experterna finns tillgängliga för att svara på tillägsfrågor och förtydliga.
		Lunch/ Paus	Rapporten sammanställs och kopieras upp.
Dag 2 eftermiddag	Plenum Öppen	Presentation av gruppernas ställningstagande	Tillställningen öppen för allmänheten. Gruppernas ställningstaganden presenteras.
	Plenum Öppen	Slutrapport överlämnas	Medborgarnas rapport överlämnas till en ansvarsperson med uppgiften att föra den vidare. Medborgarpanelen och politiker kan mötas i en avslutande diskussion.
	Plenum Öppen	Slutord, avslutningsceremoni	Det lokala medborgarrådet är slut. Moderatorn och mottagaren av rapporten tackar deltagarna och allmänheten, information om hur rapporten och resultaten behandlas vidare.
	Gruppen	Utvärdering i grupperna	Kvalitativ (öppen diskussion kring olika frågor) och kvantitativ (frågeformulär) utvärdering i grupperna. Praktiska saker ex. reseersättningsblanketter och hemresa.

Ifall man vill mäta deltagarnas åsikter för att se om och hur de förändras bör man planera in det i programmet. Se t.ex. medborgardiskussionen eller deliberativa opinionsundersökningar för när mätningarna bör göras.

En möjlighet är att hålla 1-2 veckors paus mellan dag 1 och dag 2. Detta kan ge deltagarna tid att lära sig mera om ämnet och diskutera med andra. Det är dock omdiskuterat huruvida man skall tillåta andra än deltagarna i deliberationen att influera ställningstagandena.

Öppenhet

Ge allmänheten och media så stor insyn som möjligt redan i planeringsskedet. Ha en webbsida för det lokala medborgarrådet där all information och bakgrundsmaterial finns samlat. Ge intressegrupper och politiska partigrupperingar möjlighet att kommentera bakgrundsmaterialet.

Beslutsfattande

Det är av största vikt att det lokala medborgarrådet också leder till resultat. Gruppen (grupperna) bör fatta ett beslut som de alla kan omfatta. Kravet på konsensus bör inte drivas för hårt utan istället betonas att gruppen bör prestera ett ställningstagande som alla kan omfatta. I det ställningstagandet kan även minoritetens åsikter finnas med. Gruppen bör i sitt beslut också motivera sitt ställningstagande och ev. komma med rekommendationer för implementering och fortsatt behandling av frågan.

Det skall på förhand vara tydligt uttalat hur resultaten kommer att användas och spridas. Sammanställ om möjligt resultaten i en rapport som deltagarna kan ta med sig hem och som

genast kan överlämnas till någon person som tar det vidare. Efteråt kan ni göra en mer utförlig rapport. En stor del av rapporten kan ni skriva på förhand, t.ex. information om medborgarrådet, vad det är och hur det har gått till. Sedan fyller ni bara på med gruppens eller gruppernas resultat.

Fördelarna med ett lokalt medborgarråd är att det är relativt billigt att genomföra, man behöver inte avsätta tid för långa resor, man kan välja teman med lokal eller regional förankring som ligger medborgarna nära, deltagarna känner att de är med i beslutsfattandet då avståndet till politikerna är mindre än det vore på nationell nivå.

Positiva sidoeffekter

Gör gärna en utvärdering över hur deltagarna upplevde sin medverkan i medborgarrådet. På det viset har ni underlag för att kunna bevisa även de indirekta positiva effekterna av ett lokalt medborgarråd.

4.1 Fria bildningens roll

Deliberation kan också associeras med en rad metoder som inte direkt producerar rekommendationer men vars syfte är att samla medborgare för att deliberera kring olika ämnen. Sådana metoder, som är väl kända inom den fria bildningen, är studiecirklar, diskussionscaféer osv. Deras roll är mera utbildande – de är metoder för att utveckla medborgarnas (politiska) kunskaper och kompetens.¹⁰⁴

Jefferson understryker demokratins utbildande inslag: genom att vara delaktiga i de beslut som påverkar deras liv, lär sig medborgarna hur de kan bli bättre demokratiska medborgare.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Smith 2005:40

¹⁰⁵ Dalton et al 2003:10-11

Studiecirkeln kan ses som en praktisk demokratiskola. Cirkelledarens uppgift skiljer sig från en lärares i och med att cirkelledaren har en sammanhållande uppgift utan att vara den som står för informations- och faktaförmedlingen. Vem som helst kan starta en studiecirkel och den baseras på samtliga deltagares aktiva deltagande. I en studiecirkel lär man av varandras erfarenheter. Liksom i en studiecirkel är dialogen i centrum i varje deliberation. Utan dialog finns ingen kommunikation.

Deweys långsiktiga ideal om ett participativt, deltagardemokratiskt samhälle där alla får möjlighet att utveckla sin kapacitet eller individualitet för att delta i samhällslivet (Englund i Dewey 1997:28) känns väldigt aktuellt också idag. Det talas mycket om medborgarinflytande, delaktighet och aktivt medborgarskap. Dewey beskriver ofta det sociala livet som källa till kunskap och utveckling.¹⁰⁶

Varje deltagare bör ses som en resurs som i samspel med andra kan använda sin kunskap och sin erfarenhet för att föra en process framåt. När deltagarna respekterar varandra och lyssnar till varandras åsikter utan att kritisera och värdera skapas en tillåtande atmosfär där alla vågar säga sin åsikt. Denna atmosfär är viktig också i en deliberation. Den fria bildningens organisationer har stor erfarenhet av att arbeta med deltagarcentrerade metoder och arbetssätt. Denna erfarenhet är viktig att ha med sig när man skall hålla i en deliberativ process.

I den fria bildningen deltar människor av egen fri vilja i lärandeprocesser som inbegriper ett socialt samspel med andra människor. I den lilla gruppen kan åsikter och värderingar bytas. Dialog och samarbete betonas liksom att reflektera och upptäcka sammanhang.¹⁰⁷ Steget till en deliberation är inte långt utan tvärtom är

deliberation i allra högsta grad en del av den fria bildningens processer.

Den fria bildningen vill ge människorna redskap så att de kan bli aktiva samhällsmedborgare. Ett av dessa redskap kunde vara deliberativa medborgarforum. Medborgarbildning är ett centralt begrepp och den fria bildningens organisationer och institutioner strävar efter att vara en arena för demokratiska samtal. De värderingar som är viktiga inom den fria bildningen är också desamma som är viktiga i en deliberation. Målen är också delvis desamma; ett upplyst demos som är med och påverkar samhällsutvecklingen. Den fria bildningen har fokus på utvecklingen av medborgerliga färdigheter, vilka kan ses som positiva sidoeffekter i en deliberation.

Samtidigt är det av stor vikt vem som står bakom en deliberation. Studieförbund och folkhögskolor uppfattas ofta som neutrala arenor och på så vis lämpar de sig väl för att ta itu med medborgardemokratiska frågor. Den fria bildningen (även kallad folkbildning) fungerar i många avseenden som en skola i demokrati. Deltagarinflytandet är ofta stort och inom den fria bildningen får människorna möjlighet att växa som människor och utveckla sina medborgerliga färdigheter. När medborgare får vara med och påverka i praktiken lär de sig att deras röst hörs och att vad de tycker och anser är viktigt. Den fria bildningen är inte examensinriktad och har friare händer att forma sig efter människornas behov. Den kan skapa de så viktiga vardagliga erfarenheterna av att demokrati fungerar i praktiken.

Över hela landet finns folkhögskolor och utbildningsinstitut. Dessa kunde vara en bra plats att arrangera deliberativa mini-demos på. De tillhandahåller ofta både utrymmen, mat och logi.

---

¹⁰⁶ Lindell 2007:79-80

¹⁰⁷ Folkbildningens framsyn 2004:10

5. KONKLUSIONER

Deliberativa mini-demos är formade efter den antika atenska demokratin, där slumpmässigt utvalda medborgare var en del av lokalt beslutsfattande. Aristoteles tvivlade på att demokratin kunde överleva om medborgarna inte kunde träffas och höra varandras röster. Idag kan demokratin i många avseenden ses som svag och ett sätt att stärka demokratin är att låta medborgarna deliberera om viktiga frågor som angår dem. Deliberativ demokrati och deliberation som ett komplement till den representativa demokratin kunde berika demokratin överlag. Det behövs nya innovationer och nya metoder som involverar medborgarna i frågor som berör dem.

Deliberativ demokratiteori fokuserar på att jämlika medborgare kommer samman för att överlägga och diskutera en fråga. De får ta del av olika åsikter och fakta och utökar därmed både sin kunskap och sin förståelse om temat. Diskussionerna präglas av ömsesidig respekt och allas röst blir hörd. Efter att ha delibererat om det aktuella temat fattar gruppen ett gemensamt beslut där deras ställningstagande och motiveringar till det presenteras.

I deliberativa mini-demos kommer ett representativt urval av medborgare samman för att diskutera ett specifikt tema. Antalet deltagare i deliberativa mini-demos varierar från ett dussin i en konsensuskonferens till flera hundra i en deliberativ opinionsundersökning. Innan själva diskussionen får deltagarna ofta lyssna till experter och läsa bakgrundsmaterial om ämnet. Diskussionerna leds av facilitatorer och följer vissa på förhand givna regler för att försäkra att de deliberativa demokrati idealen följs, såsom opartiskhet och ömsesidig respekt. Deliberativa

mini-demos skiljer sig från varandra i fråga om krav på gruppbeslut och metoden med vilken beslut uppnås. I en del medborgarjuryer förväntas deltagarna vid deliberationens slut att presentera en gemensam ståndpunkt och en gemensam rapport medan det i t.ex. deliberativa opinionsundersökningar inte görs några gruppbeslut utan deltagarnas åsikter mäts i opinionsundersökningar före, under och efter deliberationen.¹⁰⁸

Ett problem för deliberativ demokratiteori har varit att anpassa den till verkligheten. Den ideala deliberativa processen är i praktiken en utopi, vilket de experiment som gjorts visar. Detta till trots fyller de försök som gjorts en viktig plats, inte minst för den fortsatta utvecklingen av teorin. Det faktum att den ideala processen är ouppnåelig bör inte stå i vägen för empiriska innovativa experiment. Många forskare har istället hävdat att det vore givande för deliberativ demokrati att inbegripa och acceptera de s.k. hindren för deliberation. Endast genom ett sådant angreppssätt är det möjligt att dra nytta av innovativa experiment där politisk deliberation kan äga rum utan de högt ställda idealistiska kraven på processen eller resultaten.¹⁰⁹

Akillehälen i deliberativ demokrati är att den inte anses vara politisk jämlik i samma bemärkelse som representativ demokrati. Hittills har inte någon metod kunnat prövas där alla medborgare skulle kunna inkluderas i en deliberation. En annan svårighet är legitimiteten. Hur legitima kan de beslut som fattas i en deliberativ mini-demos anses vara? Kan de beslut som en grupp på 25 medborgare fattat vara bindande för resten av befolkningen? Ett sätt att möta denna kritik är att garantera ett rättvist, slumpmässigt

¹⁰⁸ Setälä, Grönlund & Herne 2007b:2-3, Grönlund et al 2007:2

¹⁰⁹ Andersen & Hansen 2007: 553

och representativt urval av de medborgare som slutligen deltar i en deliberation.

Idag har det skett en förändring från representativ elitstyrd politik till direkt, medborgarstyrd politik och det står klart att demokratin behöver utvecklas. Frågan är hur och på vilket sätt. Deliberativ demokrati erbjuder många intressanta svar på den frågan. Svar som är värda att prövas och utvecklas i både teori och praktik. Deliberativa mini-demos ger oss en chans att pröva olika metoder för att stärka medborgarnas deltagande i politiken och i samhället. En deliberativ mini-demos kan se ut på olika sätt. Det finns ingen generell bruksanvisning för hur en mini-demos skall ordnas men jag har betonat fem viktiga normativa kriterier som jag anser att man bör diskutera i varje deliberativt mini-demos. Dessa är inklusion, deliberationens genomförande, beslutsfattande, öppenhet och positiva sidoeffekter.

På lokal nivå kunde ett lokalt medborgarråd ordnas enligt samma principer som ett nationellt medborgarråd. Fördelen att ordna ett medborgarråd på lokal nivå är att kostnaderna är lägre, fler medborgare kan involveras och besluten kan få större legitimitet och inverkan på politiken. Det är dock viktigt att hålla samma normativa kriterier i beaktande. Slumpmässigt urval garanterar att alla medborgare har samma sannolikhet att delta. Diskussionerna i de små grupperna bör vara deliberativa och ledas av en facilitator. Deltagarna bör fatta ett gemensamt beslut efter att ha vägt olika åsikter mot varandra och hela processen bör vara öppen så att de som inte fått delta ändå får ta del av material och resultat. Ett lokalt medborgarråd förväntas få liknande positiva sidoeffekter som de metoder som beskrivits i denna rapport. Samtidigt kunde ett lokalt medborgarråd vitalisera (den lokala) demokratin och främja ett aktivt medborgarskap.

Den fria bildningen med sitt demokratiska arbetssätt och deltagarcentrerade metoder vore en naturlig arena för deliberativa mini-demos. Inom den fria bildningen kan olika metoder med fördel prövas och utvecklas. De värderingar som är viktiga för det fria bildningsarbetet är snarlika de värderingar som är centrala i en deliberation. Möten mellan människor, dialog och kommunikation, reflektion och förståelse, personlig utveckling och medborgerliga färdigheter är viktiga beståndsdelar i de processer där utveckling sker. Inom den fria bildningen strävar man också efter att främja ett aktivt medborgarskap och i det arbetet är deliberativa mini-demos en metod. Det gemensamma målet är att göra medborgarnas röster både hörda och lyssnade till. Medborgarnas kunskaper och åsikter utvecklas och förändras, vilket kan ha effekter på både politiken och samhällsutvecklingen.

Samtidigt behöver vi öka dialogen mellan beslutsfattare och medborgare. Intresset för partipolitik har successivt minskat och partierna får allt större problem att nå ut till och kommunicera med sina väljare. Trots detta är medborgarna intresserade av politik. Det behövs nya arenor och nya mötesplatser där medborgare kan diskutera och debattera aktuella frågor. Undersökningar visar att medborgarna vill och kan delta i en deliberation om möjlighet ges. Erfarenheter från deliberativa mini-demos visar att samhällsintresset ökar och man blir mer aktiv i sitt medborgarskap efter att ha deltagit i en deliberation. Ett samhälle bestående av aktiva medborgare istället för passiva åskådare har bättre chans att utveckla sin fulla potential. I en deliberation kommer även marginaliserade grupper med i beslutsfattandet och i sådana sammanhang dit de normalt inte skulle söka sig.

Utvecklingen mot ett mer medborgaraktivt samhälle har börjat!

KÄLLOR

Ackerman, B & Fishkin, J (2002): "Deliberation Day". *The Journal of Political Philosophy*, 10 (2), 129-152.

Ackerman, B & Fishkin, J (2004): *Deliberation Day*. Yale University Press.

Andersen, V & Hansen, K. (2007): "How deliberation makes better citizens: The Danish Deliberative Poll on the euro". *European Journal of Political Research* 46, 531-556.

Barber, B (1984): *Strong democracy*. Berkeley och Los Angeles: University of California Press.

Baren, J & Nathanson P (2005): "Recruitment and Communication Process for Participation in the 2005 AEM Consensus Conference on the Ethical Conduct of Resuscitation Research: Methodology, Challenges, Lessons Learned". *Academic Emergency Medicine* 12, 1027-1030.

Brown, M (2006): "Survey Article: Citizen Panels and the Concept of Representation". *The Journal of Political Philosophy*, 14 (2), 203-225.

Center for Deliberative Democracy. <http://cdd.stanford.edu>

Chiou-Fen Lin et al (2007): "Using a Citizen Consensus Conference to Revise the Code of Ethics for Nurses in Taiwan". *Journal of Nursing Scholarship*, First Quarter 2007, 95-101.

The consensus conference. <http://www.tekno.dk> (The Danish Board of Technology)

Cooke, M. (2000): "Five Arguments for Deliberative Democracy". *Political Studies* 48, 947-969.

Dahl, R (1989): *Demokratin och dess antagonister*. Ordfront 1999.

Dahl, R (1989): *Democracy and Its Critics*. Yale University Press.

Dalton, R, Scarrow, S & Cain, B (2003): "New forms of Democracy? Reform and Transformation of Democratic Institutions", i Cain, B, Russell, J, Dalton & Scarrow, S (red), *Democracy Transformed? Expanding Political Opportunities in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Danish-style, Citizen-based Deliberative Consensus conferences on science and technology policy worldwide. <http://www.loka.org>

Dewey, J (1997): *Demokrati och utbildning*. Bokförlaget Daidalos AB.

European Citizens Consultations, <http://www.european-citizens-consultations.eu>,
www.ssc.fi/ECCFinland

- European Citizens' Deliberation. Method Description (2007). King Badouin Foundation.
<http://www.kbs-frb.be/publication.aspx?id=218174&LangType=1033>
- European Citizens' Perspectives on the Future of Europe www.european-citizens-consultations.eu
och <http://www.kbs-frb.be/publication.aspx?id=193718&LangType=1033>
- Fishkin, J (1995): *The Voice of the People*. New Haven and London: Yale University Press.
- Fishkin, J. & Rosell, S. (2004): "Choice Dialogues and Deliberative Polls: Two Approaches to Deliberative Democracy".
- Folkbildningens framsyn (2004). Folkbildningsrådet. www.folkbildning.se
- Gastil, J. , Deess, P. & Weiser, P. (2002): "Civic Awakening in the Jury Room: A Test of the Connection between Jury Deliberation and Political Participation". *Journal of Politics* 64 (2), 585-595.
- Geenens, R (2007): "The Deliberative Model of Democracy: Two Critical Remarks". *Ratio Juris* 29 (3), 355-377.
- Goodin, R. & Niemeyer, S. (2003): "When Does Deliberation Begin? Internal Reflection versus Public Discussion in Deliberative Democracy". *Political Studies* 51, 627-649.
- Grönlund, K, Setälä, M & Herne K (2007): "Deliberation and Civic Virtue – Learnings from a Citizen Deliberation Experiment". Paper prepared for delivery at the research seminar "Political Participation and Models of Democracy", December 2007. Stockholm.
- Guttman, N (2007): "Bringing the Mountain to the Public: Dilemmas and Contradictions in the Procedures of Public Deliberation Initiatives that Aim to Get "Ordinary Citizens" to Deliberate Policy Issues". *Communication Theory* 17, 411-438.
- Gutmann, A & Thompson, D. (2002): "Deliberative Democracy Beyond Process". *The Journal of Political Philosophy* 10 (2), 153-174.
- Habermas, J (1991): *Diskurs, rätt och demokrati*. Daidalos 1995.
- Hendriks, C, Dryzek, J & Hunold, C (2007): "Turning Up the Heat: Partisanship in Deliberative Innovation". *Political studies* 55, 362-383.
- Himmelroos, S (2007): "Deliberation i praktiken – analys av samtal i ett deliberativt mini-demos". Forskningsplan. Symposium om demokrati och deltagande i Barcelona 28.11-1.12.2007
- Lindell, M (2007): "Metoden som verktyg för möjliggörande, deltagande och mänsklig tillväxt". I Lindell, M (red): *Metodantologi – tankar bakom pedagogiska metoder*. Vasa: Svenska folkskolans vänner och Metodcenter.

- Mackie, G (2006): "Does democratic deliberation change minds?". *Politics, Philosophy & Economics*, 279-303. <http://ppe.sagepub.com/cgi/content/abstract/5/3/279>
- Muhlberger, P & Weber, L.M (2006): "Lessons from the Virtual Agora Project: The Effects of Agency, Identity, Information and Deliberation on Political Knowledge". *Journal of Public Deliberation* 2 (1), 1-35.
- Myung-Sik Kim. (2002): "Cloning and Deliberation: Korean Consensus Conference". *Developing World Bioethics* 2 (2), 159-172.
- Papadopoulos, Y & Warin, P (2007): "Major findings and paths for research: A concluding note". *European Journal of Political Research* 46, 591-605.
- Papadopoulos, Y & Warin, P (2007): "Are innovative, participatory and deliberative procedures in policy making democratic effective?" *European Journal of Political Research* 46, 445-472.
- Premfors, R & Roth, K (2004): "En demokratisyn och ett forskningsfält". Premfors, R & Roth, K (red) *Deliberativ demokrati*. Studentlitteratur 2004.
- Ramsay, A (2007): "Rapport om hur projektet Europeiska medborgarråd genomfördes i Finland 15.1-31.5.2007". Svenska studiecentralen.
- Reinikainen, J & Reitberger, M (2004): "Kritiken av deliberativ demokrati". Premfors, R & Roth, K (red) *Deliberativ demokrati*. Studentlitteratur 2004.
- Schneiderhan, E & Khan, S (2008): "Reasons and Inclusion: The Foundation of Deliberation". *Sociological Theory* 26 (1), 1-24.
- Setälä, M., Grönlund, K & Herne, K (2007)a: "Kohti valistunutta kansalaismielipidettä? Kansalaiskeskustelukokeilu Turussa syksyllä 2006". *Oikeus* 36 (2), 231-240.
- Setälä, M, Grönlund, K. & Herne, K (2007)b: "Comparing Voting and Common Statement Treatments: A Citizen Deliberation Experiment". Paper prepared for the American Political Science Association's 2007 Annual Meeting, Chicago.
- Smith, G (2005): "Power Beyond the Ballot. 57 Democratic Innovations from Around the World". Power Inquiry, <http://www.makeitanissue.org.uk/Beyond%20the%20Ballot.pdf> och <http://www.powerinquiry.org>
- Smith, G & Wales, C (2000): "Citizens' Juries and Deliberative Democracy". *Political Studies* 48, 51-63.
- SOU 2000:1. En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet. Statens offentliga utredningar 2000:1.

Suomen kansalaisten näkökulma Euroopan tulevaisuuteen 24-25.3.2007.

<http://www.ssc.fi/ECCFinland>

Theodorsson, A (2004): ”Deliberativt deltagande och dess effekter”. Premfors, R & Roth, K (red) *Deliberativ demokrati*. Studentlitteratur 2004.

Tomorrow’s Europe. Den första EU-täckande Deliberative Poll” <http://www.tomorrowseurope.eu>

Tomorrow’s Europe Results. <http://www.tomorrowseurope.eu>

Wallén, B (2006): ”*Deltagande demokrati – några nordiska nedslag*”. Albertsgatans tankesmedja 13.12.2006.

Ward, H, Norval, A, Landman, T & Pretty, J (2003): “Open Citizens’ Juries and the Politics of Sustainability”. *Political Studies* 51, 282-299.

Warren, M (2003): “A Second Transformation of Democracy?” Cain, B, Russell, J, Dalton & Scarrow, S (red), *Democracy Transformed? Expanding Political Opportunities in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Witschge, T (2002): “Online Deliberation: Possibilities of the Internet for Deliberative Democracy”. Paper submitted to Euricom Colloquium. Electronic Networks & Democratic Engagement. October 2002

Idag har det skett en förändring från representativ elitstyrd politik till direkt, medborgarstyrd politik och det står klart att demokratin behöver utvecklas. Det finns ett krav på att öka medborgarnas deltagande i politiken och att omforma det demokratiska beslutsfattandet så att även medborgarna får säga sitt i frågor som angår dem. Frågan är hur. Deliberativ demokrati erbjuder många intressanta svar på den frågan. Svar som är värda att prövas och utvecklas i både teori och praktik.

Prövandet av deliberativa demokratiteorier i praktiken har ökat avsevärt under de senaste åren. En mängd olika deliberativa medborgarforum, även kallade deliberativa mini-demos eller mini-publics, har utvecklats och testats i olika delar av världen. Deliberativa mini-demos ger oss en chans att pröva olika modeller för att stärka medborgarnas deltagande i politiken och i samhället. I denna forskningsrapport analyseras medborgardiskussion, europeiska medborgarråd, deliberativa opinionundersökningar, deliberationens dag, medborgarjuryn och konsensuskonferenser. Utöver en analys av dessa modeller tas också policyrekommendationer fram för hur ett lokalt medborgarforum kunde organiseras.

